

Mladí lidé a dobrovolnictví v oblasti péče o přírodu a kulturní dědictví České republiky

(závěrečná zpráva z výzkumu)

**Tomáš Blaha
Marek Zemský**

Brno 2010

Obsah

Obsah.....	3
1. Úvod.....	4
1.1. Užitá terminologie.....	6
2. Teoretická část.....	7
2.1. Dobrovolnictví.....	7
2.2. Historie dobrovolnické péče občanů o přírodní a kulturní dědictví v ČR.....	12
2.3. Dobrovolnictví v rámci institucionalizované ochrany přírody a konzervace kulturních památek.....	16
2.4. Současná nabídka dobrovolnických aktivit a organizací.....	17
3. Metodologická část.....	19
3.1. Cíle výzkumu.....	19
3.2. Časový harmonogram.....	19
3.3. Sběr dat.....	19
3.4. Prezentace výsledků.....	21
4. Empirická část.....	22
4.1. Zapojení středoškoláci.....	22
4.2. Nezapojení středoškoláci.....	24
4.3. Postoje k otázkám životního prostředí a dobrovolnictví.....	25
4.4. Znalost neziskových organizací.....	28
4.5. Ochota k dobrovolnictví.....	35
4.6. Předchozí dobrovolnická zkušenost.....	40
5. Závěr.....	42
6. Bibliografie.....	43
7. Přílohy.....	46
7.1. Příloha 1.....	46
7.2. Příloha 2.....	60

1. Úvod

Výzkumný projekt „Mladí lidé a dobrovolnictví v oblasti péče o přírodu a kulturní dědictví České republiky“¹ byl realizován za účelem zmapování a lepšího porozumění zkoumaného fenoménu dobrovolnických aktivit. Zvláště pak jeho specifické zaměření na populaci středoškolských studentů může být pro mnohé zajímavé. Ať už z důvodu praktického (středoškolští studenti v sobě skýtají velký, a stále nedostatečně využitý, dobrovolnický potenciál) anebo z důvodu teoretického (většina velkých výzkumů týkající se dobrovolnictví byla zaměřena na celou populaci ČR a o chování jednotlivých věkových skupin, zvláště těch nejmladších, se mnoho nedozvíme).²

V našem výzkumu jsme se snažili odpovědět na otázku, jaký mají vůbec mladí lidé názor na dobrovolnickou péči o přírodní a kulturní památky a jaký je rozdíl mezi zapojenou a nezapojenou středoškolskou mládeží³. V čem mohou být mladí dobrovolníci obětující svůj čas a práci pro přírodní a kulturní památky ČR jiní, než jejich vrstevníci, kteří se do dobrovolnické práce v této oblasti nezapojují? Potenciálních ploch, v nichž mohl tkvět rozdíl se nabízí několik: regionální hledisko; velikost sídla v němž se po většinu času pohybují; sociální status - reprezentovaný skrze studovanou školu (Katriňák 2004); znalost a provázanost s neziskovým sektorem; případně věk nebo pohlaví. V našem výzkumu jsme se rozhodli zkoumat všechny tyto proměnné a to zda a jak ovlivňují postoje mladých lidí k dobrovolnické činnosti. Zvláštní důraz byl však kladen na oblast znalosti a provázanost s neziskovým sektorem.

Inspiraci v tomto přístupu bychom mohli hledat u Jiřího Plamínka (1993), který na jednom ze seminářů *Společnosti pro trvale udržitelný rozvoj* seznamuje své posluchače s výsledky rozsáhlého výzkumu veřejného mínění o věcech životního prostředí z počátku 90. let.

„Jednou z klíčových souvislostí s tématem tohoto semináře je zcela jistě vztah mezi zdroji a kvalitou informací a konkrétními vzory chování. Bližší analýza této relace (...) ukázala, že tento vztah je velmi volný. V žádném případě nelze říci, že by u sledovaného vzorku bylo možno prokázat, že větší objem i kvalita informací způsobuje ekologicky přátelštější chování. Tento závěr mi připadá důležitý, neboť často bývá na informace a informovanost kladen nepřiměřeně velký důraz. Dostatek relevantních informací je jistě nesmírně důležitým, nikoliv však jediným předpokladem vzniku nových vzorců chování. Ukazuje se, že znalost ještě ani zdaleka neznamena dovednost. Cesta od neznalosti ke znalosti může být (...) nakonec daleko méně trnitá než cesta od nabytí vědomosti k jejímu promítnutí do konkrétního chování. (...) Zdá se, že informace, má-li mít svůj spásný účinek, musí být zřejmě doplněna velmi praktickým nácvikem ekologicky příznivého chování.“ (Plamínek 1993: 89-90)

V podobném duchu se pak ponesou závěry a určitá doporučení plynoucí z tohoto výzkumu. Mimo jiné jsme se snažili podat obraz principu naplňování podmínek pro „aktivní“ dobrovolnictví. K tomu, aby takového stavu bylo dosaženo, je dle autorů této studie zapotřebí splnění tří fází: 1) vytvoření institucionálních podmínek; 2) vytvoření prostředí pasivní znalosti; 3) vytvoření prostředí aktivní participace.

Podmínka vytvoření institucionálních předpokladů byla naplněna v průběhu 2. poloviny 20. století, kdy po celém světě bylo možno v průběhu posledních několika desetiletí zaznamenat nebývalý nárůst občanského aktivismu. U nás (a potažmo v celém bývalém východním bloku) je tato podmínka podpořena také pádem totalitního režimu, který spontánní občanské iniciativy potlačoval. Více se touto tematikou zabýváme v teoretické části této studie.

¹ Zadavatelem výzkumu: Ing. Zuzana Brzobohatá, poslankyně Evropského parlamentu; zpracovatel výzkumu: Hnutí Brontosaurus.

² Pro ukázkou uvádíme tři větší výzkumy z počátku, poloviny a konce tohoto desetiletí: Frič (2001); STEM (2004); Hladká (2009).

³ Tyto pojmy (a případně další vyskytující se v „Úvodu“) blíže vysvětlujeme v kapitole 1.1. „Užitá terminologie“.

Druhá podmínka pasivní znalosti došla naplnění v průběhu 20 let naší mladé demokracie. Došlo k vytvoření náležité „infrastruktury“ (Keller, Gál, Frič 1996: 57) a hodnoty spojené s důležitostí ochrany životního prostředí (které zde byli samozřejmě již dříve) se ještě zásadněji ve společnosti etablovaly. Bližší souvislosti a popis tohoto stavu přinese analytická část.

Třetí podmínkou, a tím rozhodujícím krokem, je však tuto pasivitu přetvořit v aktivní účast (v našem případě mladých občanů) na dění kolem nás. Jak bude představeno, tak potenciál s nímž se dá pracovat tady je. Je však k němu přistupovat velmi citlivě a rozvážně.

Před započítím četby Vám doporučujeme se v rámci lepšího pochopení textu seznámit s kapitolou „Užitá terminologie“.

Inspirativní čtení přejí autoři.

Tomáš Blaha je studentem magisterského studia environmentálních studií na FSS MU.
e-mail: 217392@mail.muni.cz

Marek Zemský je studentem magisterského studia sociologie na FSS MU.
e-mail: 199459@mail.muni.cz

1.1. Užitá terminologie

Akce – tímto pojmem rozumíme jakoukoliv akci, kterou pořádá některá nezisková organizace a na níž může participovat široká veřejnost. V textu dále rozlišujeme akci pro veřejnost – prezentace činnosti dané organizace (například formou přednášky, workshopu,...), jíž se mohou poměrně volně účastnit náhodní návštěvníci a dále pak dobrovolnickou akci – tou rozumíme pracovní-prožitkové setkání usilující o dosažení jistého obecně prospěšného cíle za pomoci dobrovolnické práce svých účastníků. na rozdíl od akce pro veřejnost má pevnější strukturu a řád.

Celostátní organizace – organizace, která usiluje o to svojí činností zasáhnout celé území České republiky.

Dobrovolnictví - jedná se o činnost při níž člověk (dobrovolník), bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti.⁴

Index ochoty k zapojení – složený indikátor vyjadřující respondentovy postoje k různým otázkám týkajících se zapojení do dobrovolnické činnosti pro přírodu a památky.

Index ochrany životního prostředí – veličina od 0 (slabý vztah) do 7 (silný vztah) vytvořená v závislosti na míře souhlasu či nesouhlasu respondentů s jednotlivými výroky týkající se tří tématických okruhů: kulturních památek, přírody a dobrovolnické činnosti.

Lokální organizace– ve výzkumu užíváme ve smyslu organizace, která neusiluje o celostátní působnost, předmět její činnosti spočívá v jistém, regionálně úzce vymezeném regionu.

Místní organizace – článek celostátní organizace, který působí v blízkém okolí respondentů. Je třeba ji odlišovat od lokální organizace, která se nesnaží o rozšíření do jiných regionů.

Nezapojení středoškoláci – vzorek respondentů získaný přímo na středních školách. Označujeme je jako nezapojené i přestože je na základě některých odpovědí patrné, že jsou aktivní jako dobrovolníci. V těchto situacích o nich mluvíme jako o aktivních nezapojených.

Neziskový sektor – jde o formální sektor mezi státem a trhem jako oblast působení soukromých organizací zaměřených na jiné cíle, než je dosahování zisku.⁵

Sídlo – pod tímto pojmem ve výzkumu rozumíme místo, v němž respondent navštěvuje střední školu a tím pádem tráví i většinu času. Nemusí být zároveň i místem bydliště respondenta.

Zapojení středoškoláci – vzorek respondentů získaný v terénu na letních pracovních-zážitkových dobrovolnických táborech.

Životní prostředí – pod tímto pojmem ve výzkumu rozumíme jak přírodní tak i kulturní dědictví. Neužíváme ho tedy pouze v úzce ekosystémovém slova smyslu, ale ve smyslu celého životního prostředí člověka, tedy jak přírody, tak lidských výtvarů.

⁴ Převzato z Tošner, Sozanská (2002: 35).

⁵ Převzato z Skovajsa (2010: 32).

2. Teoretická část

2.1. Dobrovolnictví

Dobrovolnictví se stává v poslední době stále častěji diskutovaným fenoménem. A není tomu tak náhodou. Je totiž velmi těsně provázáno s neziskovým sektorem, což je momentálně jedna z nejdynamičtější se rozvíjejících oblastí lidské společnosti (Salamon 2000: 7). Po celém světě bylo možno v průběhu posledních několika desetiletí zaznamenat nebývalý nárůst občanského aktivismu.⁶

Neziskový sektor – expanze a „přerod“ společnosti

Hovoříme-li o dobrovolnictví a neziskovém sektoru, je potřeba mít stále na paměti, že se pohybujeme v prostoru mezi státem a trhem (Kaldor 2003).. Toto prostředí a především klima, které v něm panuje, a jež mu dalo vůbec vzniknout, by se dle vyjádření ekonomů či politologů, dalo označit za institucionální odpověď na nedostatky právě státu a trhu. Organizace, které v něm působí, poskytují služby a veřejné statky, které většinou nezabezpečuje ani stát ani trh. Nebavíme se zde o prvopočátcích spatřovaných v antických „polis“. Máme co dočinění se společností jež funguje na principech moderního státu a tržních mechanismů. S odpovědí, za jakých okolností ke vzniku a následné expanzi neziskového sektoru / občanské společnosti v těchto podmínkách došlo, přichází Salamon (2000: 13-17).

Vyzdvihuje trojici procesů, které svým působením dosáhly nebývalých výsledků. Jako první uvádí *tlak zdola*, kdy se jedinci, jako nejzákladnější prvky společnosti, rozhodly vzít události do vlastních rukou a přestat se spoléhat na „všeobjímající“ státní a tržní mechanismy. *Povzbuzení z venku* by se dalo charakterizovat jako podpora, která je třetímu sektoru dodávána z prostředí, v němž už je třetí sektor dobře etablován, hraje významnou roli a dotváří společenskou strukturu ve fungující celek. Jejím zdrojem mohou být buď církevní instituce nebo právě již zavedené dobrovolné neziskové organizace. Aby byl výčet kompletní, zbývá nám doplnit *podpora shora*, která je charakterizována pomocí dobrovolnému sektoru za účelem snížení vládních výdajů spojených především se sociálními záležitostmi. V ideálním případě (a naštěstí tomu můžeme být svědky i u nás) jsou zástupci neziskového sektoru přizváni ke kulatému jednacímu stolu a mají platný hlas při rozhodování vládního aparátu.

Příčiny těchto procesů spatřuje Salamon (2000: 17-20) v několika událostech, které se v posledních desetiletích udály. Tou první je krize sociálního státu, která je částečně provázána s krizí rozvoje. V tomto období dochází k diskreditaci vládních programů a omezování veřejných rozpočtů, což muselo jednoznačně vést ke snaze o nalezení jiného možného řešení. Toto břemeno od státu přebírá právě neziskový sektor. Podobně je tomu i v případě krize životního prostředí, kdy stát nechce nebo není schopen zajistit, aby nedocházelo ke znečišťování přírody. Do třetice hrála, především pak ve východním bloku, nezastupitelnou roli krize socialismu. Kolaps víry ve schopnosti komunistického systému uskutečnit svoje vlastní sliby o sociální spravedlnosti a ekonomickém dostatku jenom urychlilo expanzi neziskového sektoru. Všechny tyto dějinné pochody mají svoji důležitost a my se na ni teď budeme snažit upozornit.

Může být až paradoxní, že se o rozmachu občanské společnosti bavíme v období postmoderny (Bauman 2002, 2004), typické svým tlakem na individualizaci jedince. Jedním z hybatelů individualizačního procesu byl především rozvoj sociálního státu v poválečném období. Lidé ve víře v nekončící ekonomický růst opouštějí tradiční třídní a rodinná pouta a kompetence s případnou starostlivostí v problematických obdobích života delegují do rukou nově vzniklé instituce

⁶ Tento nárůst může být ilustrován na několika případech dílčích států ze všech regionů světa: Afrika (Smith 1990), Asie (Durning 1989: 11-12), Amerika (Thompson 1992) a Evropa (Billis 1989) – převzato z Salomon (2000: 8).

sociálního státu (Beck, Beck-Gernsheim 2002: 30). Genezi sociálního státu můžeme vysvětlit společenskými důsledky procesu industrializace a vznikem industriální společnosti, spojené s urbanizací (Večeřa 1993: 53). Euforie z nabitě svobody, vyvázání se z tradičních omezujících vazeb a užívání si blahobytu však netrvá dlouho a začínají se objevovat určité trhliny. Dnešní svět se právě v důsledku své rozvolněnosti dostává do určitých obtíží, jejichž diagnózu můžeme identifikovat u mnoha současných sociálních myslitelů. Problém není v drtivém tlaku ideálů, pod jejichž tíží by se nedalo žít, nýbrž v jejich absenci. Nedostatek jednoznačných receptů na slušný život, nedostatek skutečně pevných a stálých orientačních bodů, absence předvídatelného cíle životní cesty, jsou jenom krátkým výčtem aspektů, které postmoderní dobu provázejí. Dostáváme se tím do stavu, kdy našemu jednání chybí určitý předurčený cíl. Nemohoucnost a nepřiměřenost jsou výzvy „postmoderní nemoci“ způsobené mizením norem a limitů. Získali jsme sice svobodu, ale cenou za ni je nejistota, nespolehlivost a nebezpečí (Bauman 2004: 56-58; Beck 2004; Ehrenberg 1998 in Bauman 2004: 56).

Na scénu dějinného koloběhu se následně dostává krize sociálního státu, jehož vznik stál na počátku celého cyklu. Pod tíhou ekonomické krize a tlaku zdola se stát „vzdal své role hlavního (možná monopolního) poskytovatele jistot a bezpečí, následně odmítl podporovat i aspirace svých subjektů na jistotu a bezpečí.“ (Bauman 2002: 291) To vedlo lidstvo ke stavu hledání „znovuzakotvení“ (Bauman 2004: 61). Ono odcizení od druhých lidí najednou vyvolalo jakýsi obranný mechanismus v podobě potřeby kontaktu s druhými lidmi. Do kurzu se opět dostává komunita - skupina, ke které bychom mohli patřit, jejíž bychom mohli být součástí a pro níž bychom mohli pracovat (Bauman, 2002: 267-317).

Při konzultaci tohoto procesu s klasikem sociologické teorie Ferdinandem Tönniesem lze hovořit o renesančním návratu k pospolitosti (*gemeinschaft*), kterou Tönnies vyhraňuje proti společnosti (*gesellschaft*). Pospolitostní vztahy jsou v jeho podání chápány jako rodové, sousedské a přátelské. Naproti tomu základem společenských vztahů je vypočítavá racionální volba. Dobrá pospolitost se tak dostává do protikladu ke zlé společnosti. Je to ekvivalent porovnání tradiční a moderní společnosti, ze které se vytrácejí pospolitostní vazby a tím se snižuje sociální koheze společnosti. Právě tuto mezeru by měla vyplnit občanská společnost reprezentovaná neziskovým sektorem. Hybatelem tohoto procesu může být na jedné straně buď ztráta jistot a bezpečí anebo, jak uvádí Vašečka (2004: 50) - individuální akce. Ta vychází z čistě osobní potřeby jednotlivce, ale následně může být přetavena v obecný cíl. „Z praxe vidíme, že celá řada organizací pohybujících se v neziskovém sektoru vznikla právě na základě potřeby řešit osobní problém. (...) Právě tady se může prvotní individuální zájem přetavit do pokusu o účinnou artikulaci společných zájmů.“ (Vašečka 2004: 50) Ať už je to tak, či onak, pro společnost jako celek je důležité, že výsledkem je snaha o všeobecnou prospěšnost.

Dobrovolnictví – úskalí a možnosti realizace tradiční ctnosti

Ukázali jsme si, v čem může tkvět problém moderní společnosti. Svoboda provázaná se ztrátou životních jistot, individualismus odtrhující člověka od smysluplnosti práce, to jsou symptomy jež vedly ke změně. Změně vycházející z těch svobodných individualizovaných jednotlivců, kteří byli ochotni obětovat svůj čas i ušlý zisk ve prospěch celku. „Občanská společnost by nemohla fungovat bez toho, aby lidé neměli vizi a chuť pracovat ve prospěch své komunity či celé společnosti bez nároku na honorář, a to ve svém volném čase.“ (Vašečka 2004: 50-51) Touto proklamací můžeme zaštitit dobrovolnictví, jakožto fenomén, jímž se budeme podrobněji zabývat dále.

V žádném případě nelze říct, že se jedná o fenomén zcela nový. Dobrovolnictví je v lidské společnosti ctností zcela běžnou, mající v jednotlivých historických etapách tu větší, tu menší

možnost se projevit. V každé kultuře a společnosti pomáhali ti, kteří na tom byli lépe, těm méně šťastným, kteří kvůli nemoci, chudobě či přírodní katastrofě pomoc potřebovali (Tošner, Sozanská 2002: 23).

O lidské dobrotivosti se uvažovalo už od počátku světa. Ve filozofickém myšlení můžeme zachytit dva směry. Ten jeden se ubírá k myšlence, že člověk je ve své podstatě sobec⁷, ten druhý naopak k variantě, že je člověk ve své přirozenosti dobrý⁸ (Ridley 2000). Může to znít paradoxně, ale ať je to tak či onak, obě dvě varianty mohou vést ke stejnému cíli – prospěchu pro společnost jako celek. U přirozeně dobrého člověka by nás tento výsledek nepřekvapil. Jinak je tomu však u člověka sobce. S jednou variantou vysvětlení přichází biologie a její reprezentant Richard Dawkins, autor knihy s příznačným názvem - *Sobecký gen* (1998). Aby se ojedinělý typ genů mohl dále šířit a reprodukovat, musí „přispívat“ k blahu společnosti, bez níž by nemohl přežít. Na stejném základě jsou položeny i teorie ekonomického charakteru o prospěchu jednotlivce plynoucího z prosperující společnosti. V dnešních diskuzích se daleko více než k přirozenosti člověka obracíme ke konceptu altruismu, jako základu občanských aktivit. Výše popsany princip by odpovídal *altruismu recipročnímu*, kdy za své „nezištné“ činy dostáváme určitou odměnu, ať už je její podoba jakákoli. Na opačné straně spektra stojí *altruismus emocionální*, který jakoukoli zjištěnou absolutně popírá. Někde na pomezí pak balancuje *altruismus normativní*, vycházející ze společensky uznaných norem a jasného návodu, jak se mají členové skupiny chovat. Máme však co do činění s ideálními typy ve Weberově (1997) smyslu slova. Čistý typ by se nám jenom těžko hledal a striktní oddělení racionálního jednání od toho emočního prostě není možné. Tyto dvě roviny jsou provázány nesčetnými vazbami a jedna podporuje druhou. Ať už jsou motivy jednajícího jakékoliv, důležité zůstává, že danou činností, kromě možného vlastního prospěchu, přispívají altruisté k dobru celku.

Tak jako jsme jednu ze zmiňovaných příčin expanze občanské společnosti (krizi sociálního státu) podrobněji rozebírali v části věnované neziskovému sektoru, tak se teď blíže seznámíme s druhou, neméně závažnou, událostí vedoucí k nebývalému nárůstu občanské iniciativy. Máme teď na mysli krizi socialismu, které jsme mohli být svědky v nedávné minulosti ve „východním bloku“. Jak uvádí Tošner se Sozanskou (2002: 12), tak dobrovolnictví je něco, o čem se v České republice moc nemluví. Když už, tak s notnou dávkou ironie. Kolektivistická propaganda v myslích lidí zanechala představu dobrovolníka, jako usměvavého svazáka, „který ve volném čase sází stromky a uklízí papírky, (...) po nocích rýsuje zlepšovací návrhy a pomáhá tak budovat socialistické hospodářství.“ (Tošner, Sozanská 2002: 12) Oproti západní Evropě máme stále co dohánět, i když se názor zdejších lidí s přibývajícím zkušenostmi života v demokratickém státě a s generační výměnou pomalu mění.⁹ Nad zdejším společenským klimatem se však není co podívat. Co komunistický režim zvláště výrazně potlačil, bylo právě svobodné sdružování občanů, síť občanské společnosti nezávislé na státu. „Potlačil étos spoluúčasti, spoluzodpovědnosti, altruismu a naopak šířil pocity apatie, bezmocnosti, bezperspektivnosti, nemožnosti změny. (...) Atomizace společnosti, striktní oddělení soukromé a veřejné sféry sociálního života, naučená bezmocnost a sociální infantilismus se stali typickými prvky (...) politické kultury.“ (Bútora, Fialová 1995: 16)

Listopad 1989 přinesl radikální obrat k lepšímu. Dobrovolné sdružování a spontánní dobročinnost jsou dnes nejen tolerované, ale jsou považovány za významný pilíř lidského spolužití (Bútorová 2004: 145). Došlo k obnově důvěry, která je tolik potřebná k překonání nejistoty dlouhodobé investice.

⁷ Tento směr reprezentují např.: sv. Augustin, Niccolo Machiavelli, Thomas Hobbes nebo Thomas Robert Malthus.

⁸ Tento směr reprezentují např.: Platon, Pelagius, nebo Jean-Jacques Rousseau.

⁹ Důkazy o tom podávají výzkumy provedené v posledním desetiletí na našem území: Frič (2001); STEM (2004); Hladká, Šinkyříková (2009).

Vzájemnost posilování - vztah důvěry a sociálního kapitálu

Důvěra je naprosto nezbytná při všech typech sociálních kontaktů. Bez ní by nebyl každodenní život v podstatě vůbec možný. Stejně tak je tomu při diskuzi našeho tématu. „Důvěra se ukazuje jako klíčový aspekt při budování kulturní dimenze občanské společnosti.“ (Vašečka 2004: 48) S odkazem na komunistickou minulost, kdy jste mohli důvěřovat jen svým nejbližším (a někdy ani to ne), přichází Uslaner (2002) s argumentem, že existuje také „morální“ (obecná) důvěra. Jde o důvěru v lidi, které neznáme a nezáleží na tom zda-li s nimi máme nějakou předchozí zkušenost. Je to důvěra, která k sobě lidi vzájemně připoutává a ti se pak následně více starají o blaho komunity. Je zásadní v řešení kolektivních problémů. Uslaner (2003) dodává, že je všeobecně známo, že obyvatelé komunistických států střední a východní Evropy mají menší důvěru ve své spoluobčany než ti na západě, což jednoznačně vede k menší participaci v dobrovolnických organizacích. Je to jasné. Autoritářský režim vytváří propast mezi vlastními občany. Lidé se obávají cizinců a limitují své kontakty na skupiny blízkých přátel.

Pro nás je důvěra důležitá i z dalšího důvodu - je totiž jednou z forem sociálního kapitálu. „Síla, kvalita či možnosti občanské společnosti jsou v každé zemi odrazem sociálního kapitálu populace.“ (Vašečka 2004: 52) Stejně tak to viděl už Putnam (1995), který důvěru dává do souvislosti se sociálním kapitálem. Hodnotí ji z hlediska důsledků, které má její přítomnost či nepřítomnost pro komunitu. Důvěra usnadňuje spolupráci a podporuje stabilitu ve společnosti. V komunitě, ve které spolu lidé udržují kontakty a důvěřují si, lze identifikovat větší množství sociálního kapitálu než tam, kde jsou vztahy volnější. Sociální kapitál je tak, na rozdíl třeba od Pierra Bourdieu (1998), vnímán jako vlastnictví společnosti. Sociální kapitál se u Putnama stal spíše majetkem skupin než jednotlivců (Ryšavý 1999: 123).

Důvěra a sociální kapitál spolu souvisejí - pracujeme-li se sociálním kapitálem, předpokládáme přítomnost důvěry. Důvěru můžeme považovat za přísadu, bez které by vznik sociálního kapitálu nebyl možný. Čím více dochází k situacím, při kterých jedinci vkládají důvěru v jiné, tím více se množství důvěry v sociálním systému zvětšuje. „Důvěra má onen cirkulární charakter, který sám sebe předpokládá.“ (Luhmann 1984: 181 in Ryšavý 1999: 125). Může to znít zvláště, ale dalo by se říct, že dobrovolnictví produkuje cosi, jako pozitivní energii a chuť do dalšího pokračování (Bútorová 2004: 165). Svým způsobem máme co dělat s bájným strojem, nesoucím název - *perpetuum mobile*. Hypotetický stroje, který ač stále v pohybu, nepotřebuje přívod vnější energie. Tato energie vzniká samovolně jeho vlastním působením. V našem případě se jedná o kruh, který by se měl teoreticky roztáčet stále rychleji a rychleji, hnán svoji vlastní silou. Pokusme se si to představit. Budeme muset tento kruh na chvíli zastavit a to třeba u části, kterou tvoří sociální kapitál. Ten, jak nás o tom poučuje Putnam (1995) posiluje míru důvěry ve společnosti. Od ní přecházíme se slovy Uslanera (2002) v ústech k faktu, že čím vyšší míra důvěry tím rozsáhlejší participace ve třetím sektoru. A už nám chybí jenom poslední krok, vedoucí od dobrovolnictví, kterému neziskový sektor poskytuje dostatek prostoru k navyšování sociálního kapitálu. A jsme zase na začátku. Do nového kolečka však již vstupujeme s vyšší kvalitou ve všech přítomných dimenzích.

Reciprocita, vyrovnanost, potřeba

Dobrovolnictví se pomalu, ale jistě začíná v našem světě institucionalizovat. Rok 2001, tedy začátek nového století i nového milénia, byl Organizací spojených národů vyhlášen za Mezinárodní rok dobrovolníků. Další s významných hráčů na mezinárodním poli, IAVE – Mezinárodní asociace pro dobrovolnické úsilí (International Association for Volunteer Effort), prosadila 5. prosinec za *Mezinárodní den dobrovolnictví*. To jsou kroky, které dobrovolnictví jednoznačně posouvají do vyšších pater společenského žebříčku. V návaznosti na to, již není role dobrovolnictví spatřována

pouze v občanská angažovanosti, ale dostává i rozměr významného zdroje ekonomické síly. V tom smyslu se k tomu vyjadřují i nejvyšší hospodářsko politické orgány Evropy.¹⁰

Aby nezůstalo pouze u hypotetického usuzování. Pokusme se reálně zhodnotit, co přináší třetí sektor dobrovolníkům. Obrovskou devizou tohoto prostředí je možnost stimulovat v lidech iniciativnost, tvořivost a individuální zodpovědnost (Bútorová 2004: 146). Dalo by se hovořit o tom, že neziskový sektor poskytuje lidem prostor k vlastní realizaci a seberozvoji. Může být vnímán jako zkušební laboratoř, v níž se utvářejí osobnosti. Zastánci teorie sociální směny sdílejí přesvědčení, že každé jednání lze považovat za sociální směnu, která přináší svým aktérům užitek, ať už v jakékoli podobě – to se přesně v neziskovém sektoru děje.

Co na druhé straně přinášejí dobrovolníci neziskovému sektoru můžeme shrnout do několika bodů (pomůžeme si při tom jedním projektem z dílny Ministerstva zahraničních věcí ČR). Z něj se můžeme dozvědět co od dobrovolníků očekávají organizátoři projektů. Proč vlastně chtějí zapojovat dobrovolníky do svých aktivit. Nejčastěji uváděnými aspekty jsou ty, že: dobrovolníci mohou být úsporou času; mohou pracovat na místech, pro které nejsou placené pozice; mohou být přínosem nových nápadů a kreativních postupů; jsou silně motivovaní a pomohou motivovat i další členy týmu; a v neposlední řadě je jejich potenciál spatřován v pomoci rozšířit projekt i do míst, kam by se bez nich jinak nedosáhlo (ICN, o.p.s., 2001).

Pokud bychom se nebáli zabrousit až do extrémů, tak dobrovolnictví může být pro organizaci výzva k ověření si samotné smysluplnosti jejího počínání. (Tošner, Sozanská 2002: 54) Ve chvíli, kdy na činnost organizace nebude přicházet žádná odezva, je potřeba se nad smyslem práce zamyslet a možná toto snažení přeformulovat. Dobrovolník se stává nositelem procesu změny ve společnosti. „Jeho tvořivá energie je silou, která pomáhá hledat a otvírat zdroje a možnosti nových řešení. Tím se stává mostem v procesu spolupráce mezi státem, komerčním sektorem a sektorem neziskových organizací.“¹¹ Nová řešení mohou být mnohými považována za neslychaná a mnohdy až deviantní, ale v případě pozitivního smyslu tohoto výrazu si nemůžeme ani nic lepšího přát. Bez pozitivních deviantů je totiž společnost z dlouhodobého hlediska odsouzená ke stagnaci (Bútorová 1990: 81).

Možností dobrovolnického zapojení je už v dnešní době nespočet. Dobrovolnická činnost je vítanou pomocí v mnoha oblastech – od sociálních služeb, přes sport, kulturu a vzdělávání, až po ekologii a ochranu životního prostředí. Právě posledně zmiňovanou oblastí se budeme dále zabývat. Podrobněji si přiblížíme historický vývoj dobrovolnické péče o přírodní a kulturní dědictví České republiky.

¹⁰ O tom nás přesvědčují závazné listiny: Evropský hospodářský a sociální výbor (2006); Evropský parlament (2008).

¹¹ Takto zní poselství celosvětové konference o dobrovolnictví pořádané v Amsterdamu v lednu 2001 světovou organizací IAVE – převzato z Tošner, Sozanská (2002: 35-36).

2.2. Historie dobrovolnické péče občanů o přírodní a kulturní dědictví v ČR

Dobrovolnictví při ochraně přírodního a kulturního dědictví Českých zemí přímo souvisí se změnami, kterými česká společnost prošla v průběhu 19. století. Toto období zrodilo jak zájem o ochranu přírody a památek, tak dobrovolné spolky jako základ občanské společnosti. Společnost té doby byla silně ovlivněna průmyslovou revolucí, změny v hospodářství zasáhly jak podobu sídel, tak i vzhled krajiny. Na privilegované postavení ve společnosti, do té doby vyhrazené pouze pro aristokratické potomky dědičné šlechty, začínají útočit podnikatelé, kteří zbohatli právě díky průmyslové činnosti. V reakci na to se aristokracie snaží vymezovat a odlišovat svůj životní způsob. Jednou ze známek tohoto životního způsobu byla láska a obdiv k divoké romantické nespoutané krajině. Podle Hany Librové a dalších autorů byl právě odpor k městskému prostředí, spojenému s průmyslovou buržoazií, a s tím spojený příklon k nespoutané přírodě základním kamenem evropské ochrany přírody¹². Právě to byl impuls pro zakládání nejstarších rezervací. Tyto rezervace v prvopočátku, spíše než pro biologickou hodnotu, naplňovaly především hodnotu estetickou.

S tím, jak se městská buržoazie snažila napodobovat životní způsob aristokracie, došlo nevyhnutelně k převzetí i tohoto znaku. Ochrana přírodního a kulturního dědictví v městském plebejském prostředí na sebe brala specifickou podobu tzv. okrašlovacího hnutí. Lenka Ovčáčková ve své práci věnované historii okrašlovacích spolků zmiňuje tři zdroje okrašlovacího hnutí: nápodoba šlechty, estetické motivy a rivalita v národně uvědomovacím hnutí (tj. vymezování se vůči německým spolkům, které vznikají dříve pod vlivem z Německa). Okrašlovací spolky vznikají po roce 1867 po vydání rakouského Spolkového zákona. Cílem těchto spolků nebylo pouze chránit, ale především i cíleně měnit podobu přírodních a kulturních památek v místě působení spolku. Spíše než přísně vědeckými kritérii byla tato snaha v počátcích vedena estetickým hlediskem. Postupem času dochází k propojování okrašlovacích spolků a akademické obce, které vede k větší erudovanosti při činnosti spolků. I vlivem toho byly postupem času okrašlovací spolky brány jako arbitr a odborný poradce při posudcích týkajících se např. památných stromořadí. V čem především spočívala činnost okrašlovacích spolků nám dobovým jazykem popisuje heslo z Ottova slovníku naučného:

„Spolky okrašlovací vytkly si za úkol osazovati a zalesňovati vhodná holá místa i pusté stráně v nejbližším okolí svého působiště, zřizovati a udržovati stromořadí a cesty (i podél nich lavičky) do sadů a hájů, k vyhlídkovým bodům a starati se vůbec o okrášlení a zvelebení svého sídla, zejména v místech, kam se uchylují obyvatelé velkých měst na letní pobyt“ (Ottův slovník naučný, citováno v Ovčáčková, 2004)

Za zmínku zajisté stojí i komplexnost činnosti okrašlovacích spolků. Jedním z pilířů byla ochrana domoviny. Pod tímto pojmem se stejným dílem skrývala jak péče o přírodu, tak o kulturní památky.¹³ Spolky však měly daleko větší přesah než jen ochranu přírodního a kulturního dědictví; do své činnosti zařazovaly i péči o zdravotnictví, národohospodářství, mravní, estetickou uměleckou výchovu. To vše spočívalo na dobrovolnické práci členů okrašlovacích spolků. Na dobrovolných přispěvcích i samotné práci členů spočívalo jádro činnosti, péče o stromořadí, upravování významných míst historie a mimo jiné i jeden z nejhmatatelnějších pozůstatků, které do dnešního dne po okrašlovacích spolcích zůstaly – rozhledny. Stavba chodníků a rozhleden souvisí se snahou okrašlovacích spolků podporovat tzv. cizinecký ruch v dané oblasti.

Už v počátcích okrašlovacího hnutí je patrný jistý rozpor mezi tím, jakým způsobem se má příroda a památky chránit a zda je snaha o jejich větší zpřístupňování turistům a návštěvníkům ve shodě s jejich další ochranou. Postupem času se začínají prosazovat spíše hlasy volající po ochraně

12 Více viz Librová, 1988.

13 K oddělování těchto dvou oblastí jejich činnosti dochází až v průběhu třicátých let 20. století. Více viz Ovčáčková, 2004.

lokalit skrze jejich konzervování a snižování vlivu lidské činnosti na jejich stav. V tomto duchu začínají vznikat jakési spolkové rezervace. Členové spolků pomocí výdělků ze společné činnosti a ze sbírek získávali prostředky na vykupování zvláště cenných přírodních lokalit. Mnohé z nich se později staly základem státní ochrany přírody.¹⁴

Po druhé světové válce dochází k postupnému omezování činnosti veškerých občanských aktivit, stejně tak i okrašlovacích spolků. 9. září 1951 je potom ukončena činnost zastřešujícího svazu a v tísnivé atmosféře padesátých let většina okrašlovacích spolků zaniká.

Druhá polovina padesátých let připravuje půdu pro další rozvoj dobrovolnické činnosti na pomoc přírodě, která se naplno projeví až ve „zlatých“ šedesátých. Je přijat zákon č. 40/1956 Sb. *O ochraně přírody*, následně je doplněn vládní vyhláškou č. 131/1957 Sb. *o dobrovolných pracovnících státní ochrany přírody (konservátorech a zpravodajích)*. Přestože dobrovolní pracovníci měli spíše roli dobrovolných hlídačů přírody a ve své podstatě neplacených státních úředníků¹⁵, velký podíl jejich práce spočíval v monitorování přírodně cenných lokalit v oblasti jejich působnosti. Z jejich středu poté vzešlo velké množství iniciátorů pozdějších ochrannářských a dobrovolnických aktivit, do nichž se začínají zapojovat i mladí lidé.

Koncem padesátých let vzniká z iniciativy Otakara Leiského při Národním muzeu v Praze Sbor ochrany přírody – moderně pojatá ekologická organizace. Sbor se postupně natolik rozroste, že se z něj v roce 1969 stává samostatná organizace TIS – Svaz pro ochranu přírody a krajiny¹⁶. Tato organizace pokrývala poměrně komplexně téma ochrany přírody v ČSSR. TIS zastřešoval celou řadu aktivit spojených s ochranou přírody, mimo jiné i dobrovolnickou práci a neformální vzdělávání mládeže. Od svých počátků měl v době tzv. normalizace TIS problém s vládnoucím establishmentem¹⁷, což vedlo v roce 1979 k pozastavení činnosti a k faktické likvidaci organizace. Vznik Tisu byl ve své době významným mezníkem, ukazuje nám, že v době konce šedesátých let si veřejnost byla vědoma, že stav životního prostředí se důsledkem lidské činnosti výrazně zhoršuje a je třeba s touto situací něco dělat. O tom svědčí i fakt, že TIS měl těsně před ukončením své činnosti 16 tisíc individuálních a 35 kolektivních členů (Vaněk,

Počátkem sedmdesátých let dochází k vzniku další významné organizace zapojené do ochrany přírody a zároveň i záchraně kulturních památek – Hnutí Brontosaurus. Roku 1972 se koná konference OSN k životnímu prostředí ve Stockholmu. To je zásadní přelom, na Západě pod jejím vlivem vznikají ministerstva životního prostředí a četné občanské ochrannářské iniciativy. I Československo musí pod tlakem svých sousedů (a to zejména států východního bloku) přistoupit vážně k otázce řešení ekologické krize. Proto dává vláda větší prostor ekologickým aktivistům, prozatím se rekrutujícím převážně z řad akademických pracovníků. Z jejich středu pak přichází nápad na osvětovou kampaň Brontosaurus, která je vyhlášena na rok 1974, který byl Mezinárodním rokem ochrany životního prostředí. Akce Brontosaurus byla plánována jako jednoroční kampaň zastřešující nejrůznější dobrovolnické a vzdělávací programy, díky obrovskému zájmu především mladých však byla rozšířena na časově neomezené Hnutí Brontosaurus. Miroslav Vaněk vidí v této otázce především snahu vládnoucích kruhů usměrnit probouzející se občanskou aktivitu politicky neškodným směrem – k otázkám životního prostředí. Zajímavým je i vzpomínka Emila Hadače, jednoho ze tvůrců myšlenky Akce Brontosaurus:

Ústav (krajinné ekologie ČSAV) tehdy řešil problém malé „angažovanosti“ svých pracovníků, resp. malého počtu členů komunistické strany (v celém ústavu byli straníky jen tři lidé). Proto jsem navrhl, aby se na pracovišti zřídila organizace SSM, jejíž činnost by se soustředila na ochranu

14 Jednou z takových lokalit je Mohelenská hadcová step, kterou členové okrašlovacího hnutí zachránili před zalesněním akáty. (Ovčáčková, 2004).

15 Na druhé straně byli to většinou místní autority a dovedli obratně vysvětlovat otázky ochrany přírody místní komunitě.

16 Více k počátkům TISu viz rozhovor s Otakarem Leiským v sedmé generaci. (Kouřil, 2007)

17 Miroslav Vaněk jako jeden z důvodů uvádí fakt, že TIS jako jedna z mála organizací neměl ve svých stanovách vedoucí úlohu KSČ. (Vaněk, 2002:239)

přírody a krajiny. Tím měl být Ústav kádrově posílen a přitom se podařilo pomoci dobré věci.“ (Vaněk, 2002:242)

Záhy se této iniciativě podařilo získat podporu redaktorů tehdejšího velmi populárního časopisu *Mladý svět*, kde díky práci Josefa Velka a Vladimíra Jiráňka získala Akce Brontosaurus potřebný prostor k tomu, aby se masově rozšířila mezi mladé. Brontosaurus se nestal pevně řízenou organizací, spíše byl opravdu široce rozestoupeným hnutím v rámci něhož se podařilo zaštitit celou řadu dobrovolnických aktivit na pomoc přírodě a památkám, které se staly druhým velkým tématem. O tom, jak probíhala činnost Hnutí Brontosaurus vypovídá například tato vzpomínka:

„Na gymplu... byla organizace Brontosaurus, organizace ochránců přírody... Ta naše organizace měla jednu sekci a tou byla sekce památková. A ta byla velice aktivní. Bylo to v Plzni a bylo tam mnoho velice zanícených lidí, kteří se o ochranu přírody a památek zajímali. Ta činnost vlastně spočívala v tom, že my jsme jezdili o víkendech ven a snažili jsme se alespoň svými silami nějak opravovat nebo udržovat, případně alespoň zadržovat další devastaci jednotlivých objektů. Většinou se jednalo o objekty církevní, ať již to byly nějaké kostely, kaple, boží muka atd. Vždycky jsme někam přijeli takovou malou dodávkou, řekněme šest osm lidí, a začali jsme s opravami, s tím co bylo třeba. Zajímavé na tom bylo, že jsme to dělali jen za stravu. A bylo to zajímavý, moc. Kolikrát jsme si po večerech povídali třeba s tím farářem z toho místa o věcech, které již neměly s ochránářstvím třeba na první pohled ani moc společného, mluvili jsme o víře, o problematice Sudet atd. Říkám, že i pod tím SSM, tedy u toho hnutí Brontosaurus, se daly v osmdesátých letech dělat vcelku zajímavý a užitečný věci. Do toho Brontosaura politika, myslím ta oficiální politika, určitě zatahována nebyla, alespoň v té plzeňské odbočce, ale myslím si, že tomu bylo stejně i jinde. A naopak řekněme, bylo to takové trošku zvláštní, že pod záštitou SSM se opravovaly církevní objekty.“ (Vaněk, 2002:252)

O poznání pevnější strukturu měla nová, vládou zřízená organizace, která měla v roce 1979 nahradit režimem zakázaný TIS – Český svaz ochránců přírody (ČSOP)¹⁸. ČSOP vzniká shora a jako takový se snaží kopírovat hierarchickou strukturu *stát-okres-základní organizace*. Jedním z hlavních motivů vzniku ČSOP bylo především převzetí agendy zrušeného TISu a to včetně jeho bývalých základních organizací.¹⁹ Přestože ČSOP vznikl z vládní iniciativy a jeho celostátní vedení zcela podléhalo komunistické straně, jeho jednotlivé základní organizace byly vedeny poměrně demokraticky a dávaly svým členům prostor jak pro realizaci svých občanských aktivit, tak pro ochranu přírody. Lapidárně se k poměrům v základních organizacích vyjadřuje Darmohorský: „*Vedení základních organizací bylo dosti demokratické a morální, neboť mezi ochranáři věnujícími se praktické manuální a terénní práci se pokřivené charaktery zpravidla neudrží.*“ (Vaněk, 2002:246). ČSOP se poměrně dařilo a už v polovině 80. let se počet jeho členů pohyboval mezi 25-58 tisíci sdružených v 600-700 základních organizacích.

Sedmdesátá a osmdesátá léta tak vytvořila ve společnosti široce akceptovaný profil ochránáře. Byl jím zpravidla mladý člověk, který se ve svém volném čase dobrovolně věnoval tzv. malé ekologii²⁰. Díky tomu se ochránářům dostávalo nálepky tzv. flanelových ekologů – sběračů odpadků a vysazovačů stromů. Ve své podstatě ani jiná varianta ochránářské činnosti nebyla režimem umožněna. Českoslovenští ochránáři mohli tiše závidět západním členům hnutí Greenpeace. Kdyby se o něco podobného pokusili doma, čekala by je represe za strany státní bezpečnosti a minimálně podmíněný trest. I proto se typickou oblastí realizace nejen mladých

18 Za zmínku stojí, že na Slovensku díky benevolentnějšímu přístupu tamního establishmentu už od počátku 70. let existoval poměrně svobodně Slovenský svaz ochránců přírody a krajiny. (Vaněk, 2002:240)

19 A to se režimu do velké míry podařilo. Zajímavou historickou sondou mapující historický vývoj konkrétní organizace – ČSOP Kosenka – ukazuje ve své práci Dana Zajoncová. Sleduje mnoho zajímavých trendů v české ochraně životního prostředí, kdy se z trampů stávají nejprve členové TISu, poté ČSOP a nakonec profesionálové zapojené do institucionalizované ochrany přírody. (Zajoncová, 2003).

20 Tj. ochraně přírody na lokální úrovni, jejím opak je velká ekologie kritizující systémové problémy a rizika na státní úrovni.

ochranářů stala právě dobrovolnická pomoc přírodnímu a kulturnímu dědictví. V tomto ohledu se jedná o jakousi českou tradici, která však má daleko větší přesahy a bohatější podoby než ono pejorativně mířené sbírání odpadků a vysazování stromků.²¹ Ambivalenci předlistopadových ekologických dobrovolnických aktivit dobrým způsobem nastiňuje Hana Librová:

To, o co usilovali ochránci přírody u nás svou pokornou a obětavou prací, bylo při hlubším pohledu v zásadním protikladu k vládní orientaci na extenzivní ekonomický růst, či později aspoň na udržení spotřebního statu quo za každou cenu, tj. i za cenu devastace přírody. Vypovídá to spíše o jakési ideové hodnotě českých ekologických iniciativ. Měřeno pohledem praktickým a z hlediska faktických výsledků byla činnost těchto lidí vlastně pošetilá. Naši ochránci přírody zachraňovali jednotlivé rostlinné exempláře, evidovali mraveniště, chránili na silnici migraci obojživelníků apod. Vládní politika dokázala škrtnutím pera proměnit celé oblasti v poušť.“ (Librová, 2003:284)

Právě krotkost a opatrná mírnost s níž proti komunistickému režimu vystupovali místní ochranáři jim byla po listopadové revoluci často vytýkána. V porovnání s radikálními západními ochranáři působili ti čeští opravdu jako slabý odvar, na druhé straně pečlivou prací na konkrétních lokalitách pomáhali budovat pocit sounáležitosti místní komunity s lokálními přírodními a kulturními památkami. Tím pak připravovali půdu pro realizaci celé řady místních iniciativ, k jejichž vzniku došlo po pádu totalitního režimu a fragmentaci mamutích ochranářských organizací s celostátní působností.

21 A to i přestože stále ztělesňuje českou společností akceptovaný ideál „neškodného“ ekologického aktivisty.

2.3. Dobrovolnictví v rámci institucionalizované ochrany přírody a konzervace kulturních památek

Klade-li si současná společnost otázku smyslu dobrovolnictví, je jednou z možných odpovědí smysluplnost této práce. Zajímala nás z tohoto hlediska i otázka relevance dobrovolnické činnosti při profesionální ochraně přírody a památek. Za tímto účelem jsme oslovili vrcholné orgány památkové péče a ochrany přírody ČR – Národní památkový ústav, Agenturu ochrany přírody a krajiny a jednotlivé Chráněné krajinné oblasti. Zajímala nás především otázka, zda, do jaké míry a s jakými referencemi využívají dobrovolnické práce při svojí činnosti a především při managementu resp. opravách jimi spravovaných chráněných území resp. kulturních památek.

Z daného vzorku jsme získali poměrně pestrou mozaiku postojů k dobrovolnické práci. Většina oslovených organizací přistupuje k možnosti zapojení dobrovolníků do své činnosti pozitivně. Vyhovuje jim především ochota pracovat ve ztížených podmínkách, pracovat dobrovolně pro smysluplnou věc, a v neposlední řadě i finanční stránka celé věci – s ohledem na snižování státních výdajů na chod těchto organizací. někteří poukazují na fakt, že dojde pravděpodobně k nárůstu objemu prací, jejichž realizace se bude odehrávat za pomoci dobrovolníků. Více si poté chválí práci organizací, které se do dobrovolnické práce zapojují kontinuálně a mohou tak čerpat z předchozích zkušeností. Právě kvalifikace bývá, zejména u historických památek, kamenem úrazu. Dobrovolníci bývají nejčastěji nasazováni především na nekvalifikované práce. Objevují se i ojedinělé názory, že spolehlivější je svěřit práci profesionálním managementovým firmám²² a že účast dobrovolníků při správě chráněných oblastí má především výchovný aspekt. Ze vzorku tak vyplývá vůle využívat dobrovolníky při správě památek a chráněných území, ideálně ovšem proškolených kvalifikovaných dobrovolníků a to dobrovolníků dlouhodobých. V některých případech bývají využíváni studenti středních a vysokých škol příslušného zaměření, kteří dobrovolnickou práci odvádějí v rámci praxe.

²² V této souvislosti si někteří posteskli, že práce dobrovolníků za stravu a ubytování může v některých situacích vyjít draž než od profesionální firmy.

2.4. *Současná nabídka dobrovolnických aktivit a organizací*

V současné době se zabývá dobrovolnickou prací na pomoc přírodnímu a kulturnímu dědictví ČR celá řada organizací působících jak na celostátní, tak na lokální úrovni. Cílem této práce není vytvořit seznam těchto organizací, vzhledem k počtu zejména lokálních organizací by to byl velmi těžký úkol. Naším cílem je tedy zmínit zejména ty největší, případně modelové organizace, které se vyskytují v textu.

Nejdéle působící organizací působící na tomto poli je **Hnutí Brontosaurus**. To i svým zaměřením odpovídá nejlépe organizaci, využívající dobrovolnické práce pro přírodu a památky. Páteří dobrovolnických programů jsou letní Prázdniny s Brontosaurom, pracovní prožitkové tábory, doplňované přes rok víkendovými akcemi v rámci Akce příroda a Akce památky.

<http://www.brontosaurus.cz/>

Další podobně dlouho působící organizací je **Český svaz ochránců přírody**. Ten zastřešuje celou řadu základních organizací, mezi nimiž se dají najít profesionalizované organizace zabývající se ochranou životní přírody stejně jako malé kolektivy sdružené např. při školách. ČSOP nemá dobrovolnickou práci pro přírodu jako hlavní cíl, vždy záleží na přístupu základních organizací.

<http://www.csop.cz/>

Silně profesionalizovanou organizací snažící se o zapojení dobrovolníků je **Hnutí Duha**, jeden z vůdčích českých zelených think-tanků. Hnutí Duha se zaměřuje spíše na dobrovolníky zapojené dlouhodobě do různých programů na ústředí, nicméně kromě toho realizuje i tzv. Vlčí a Rysí hlídky a pro krátkodobé nárazové zapojení i letní Týdny pro les, pracovní dobrovolnické tábory s velkým podílem vzdělávání týkající se lesních ekosystémů.

<http://www.hnutiduha.cz/>

Jednou z mála zahraničních organizací úspěšně etablovaných v České republice je organizace **Greenpeace**. Ta usiluje o zapojení dobrovolníků především v rámci jednotlivých programů týkajících se ohrožení životního prostředí.

<http://www.greenpeace.org/czech/>

Junák – svaz skautů a skautek ČR – tato organizace se v obalsti životního prostředí zaměřuje především na environmentální výchovu. Jednotlivé oddíly se často zabývají systematickou péčí o vybrané přírodní a kulturní památky, primárně však cílem této organizace je především pedagogika a to, zda je směřována do oblasti dobrovolnické práce pro přírodu a památky vždy závisí na konkrétních osobnostech vedoucích.

<http://verejnost.skaut.cz/cz/>

Nesehnutí – podobně jako Greenpeace využívá dobrovolníky především v rámci jednotlivých programů, které se ale spíše jak práce v konkrétních lokalitách přírodních a kulturních památek týkají právě zvažovat, rovných příležitostí, uprchloství a nekontrolovatelné zástavby krajiny.

<http://nesehnuti.cz/>

Další ryze dobrovolnickou organizací zapojenou do světové sítě je **INEX – Sdružení dobrovolnických aktivit**. Tato organizace nabízí širokou plejádu dobrovolnických aktivit zaměřených i do jiných oblastí než je příroda a kulturní památky. Častá bývá účast zahraničních dobrovolníků na akcích.

<http://www.inexsda.cz/>

Sdružení Duha – nabízí v rámci svého programu Trochu jinak pestrou nabídku dobrovolnických aktivit, opět často spolu se zahraničními účastníky často v rámci Evropské dobrovolnické služby.

<http://www.trochujinak.cz/cz/o-nas/>

Za zmínku z těchto aktivit zajisté stojí i výše zmíněný program **Evropská dobrovolnická služba**, který umožňuje zahraničním dobrovolníkům strávit delší dobu dobrovolnickou aktivitou v ČR, případně českým mladým umožňuje získat dobrovolnickou zkušenost v zahraničí.

<http://www.mladezvakci.cz/evropska-dobrovolna-sluzba/>

3. Metodologická část

3.1. Cíle výzkumu

Výzkumný projekt „Mladí lidé a dobrovolnictví v oblasti péče o přírodu a kulturní dědictví České republiky“ byl realizován za účelem zmapování a lepšího porozumění zkoumaného fenoménu dobrovolnických aktivit.

Za hlavní cíl bylo stanoveno odpovědět na dvě **základní výzkumné otázky**:

1. Jaký je vztah mladých lidí v České republice k dobrovolnickým aktivitám zaměřeným na péči o přírodní a kulturní dědictví?
2. Jaké panuje mezi nezapojenými středoškoláky povědomí, znalost a míra zapojení do neziskových organizací zabývajících se péčí o přírodní a kulturní dědictví?

Jako **vedlejší výzkumné otázky** pak byly stanoveny tyto:

1. Zajímají se mladí lidé o možnosti zapojení do ochrany přírody a památek prostřednictvím dobrovolnických akcí?
2. Mají mladí lidé o takové akce zájem?
3. Jaká je představa mladých lidí o takových akcích?
4. Které vnější vlivy ovlivňují míru jejich ochoty zapojit se do takových akcí?

Výzkumný projekt byl již od svého počátku zamýšlen jako částečně komparativní studie, realizována ve dvou srovnávacích skupinách studentů středních škol (nezapojených středoškoláků) a účastníků letních pracovní-zážitkových dobrovolnických táborech (zapojených středoškoláků)²³. Tento formát měl pomoci k vyslovení určitých doporučení v oslovování mladé veřejnosti k zapojení do dobrovolnické činnosti, vyslovených na základě zjištění, ve kterých faktorech se zapojení a nezapojení středoškoláci odlišují.

3.2. Časový harmonogram

5 / 2010	Teoretická příprava výzkumného projektu
6 / 2010	Metodologická příprava výzkumného projektu
7 – 8 / 2010	Sběr dat na táborech + analytická příprava výzkumného projektu
9 – 10 / 2010	Sběr dat ve školách + analytické zpracování dat výzkumného projektu
11 / 2010	Psaní závěrečné zprávy výzkumného projektu

3.3. Sběr dat

Dotazníky:

Výzkum byl navržen v duchu kvantitativní metodologie a sběr dat probíhal pomocí techniky dotazníkového šetření. V závislosti na navrženém formátu výzkumu bylo nutné vytvořit dva (částečně odlišné) dotazníky, které jsou k nahlédnutí v příloze závěrečné zprávy. Dotazník byl rozdělen na dvě části – obecnou a specifickou.

²³ Výzkum byl institucionálně zaštitěn organizací Hnutí Brontosaurus, z řad účastníků jejich akcí byli respondenti vybíráni.

Obecná část dotazníku byla pro všechny respondenty stejná a dotazovala se po znalosti neziskových organizací, jejich vnímání, míry zapojení a aspektech, které by mohly zapojení do jejich činnosti zabránit. Dále pak byla respondentům předložena sada výroků týkající se tří tematických okruhů: kulturních památek, přírody a dobrovolnické činnosti. V závislosti na míře souhlasu či nesouhlasu respondentů s jednotlivými výroky byl vytvořen index ochrany životního prostředí, který dále v analýze sloužil k porovnávání jednotlivých skupin. Společná byla samozřejmě také část dotazující se na demografické ukazatele jednotlivých respondentů.

Specifická část dotazníku se již štěpila pro skupinu zapojených (dotazník v příloze 1) a nezapojených (dotazník v příloze 2) středoškoláků. Zapojení středoškoláci (účastníci táborů) v ní byli dotazováni po zdroji a kvalitě informací o probíhajících akcích, jejich motivacích a očekáváních, jejich představě o ideální akci a plánech budoucího zapojení a spolupráce. Pro zjišťování představy ideální akce byl vytvořen specifický formát „otázek“, kdy byli respondenti vyzváni k vybarvení libovolného počtu políček na škále určitou reprezentativní barvou, dle vlastních preferencí oblíbenosti, kterou dané aktivitě přisuzují. Aktivita činností byly voleny dle obecného formátu pracovních-zážitkových dobrovolnických táborů zaměřených na péči o přírodní a kulturní památky.

Pro nezapojené středoškoláky však musel být tento formát přepracován a to hned z několika důvodů. Do dotazníku byly implementovány příběhy (viněty) imaginárních účastníků takové akce, kdy každá postava preferovala jiný druh aktivity a respondenti se s jedním nebo vícero postavami (v tomto případě byli vyzváni k určení pořadí) identifikovali. Důvodem byla absence relevantní představy o tom jak by taková akce mohla probíhat a zjišťování hypotetických preferencí („co kdyby“) by se tak mohlo stát velmi zrádným metodologickým nástrojem.

Výzkumný vzorek:

Výzkumný vzorek tvořilo 821 studentů středních škol ve věku od 15 do 19 let. Z tohoto celkového počtu jich spadalo 100 do zapojených středoškoláků a zbylých 721 respondentů bylo do výzkumu zařazeno na základě náhodného výběru tak, aby výzkum pokryl různá místa České republiky (8 ze 14 krajů) a reflektoval demografické rozvržení velikosti sídel (2 města 5 000 – 9 999 obyvatel; 3 města 10 000 – 19 999 obyvatel; 4 města 20 000 – 99 999 obyvatel; 3 města 100 000 – 499 999 obyvatel; a hlavní město Praha). Výběr poměru typu škol – gymnázia – střední odborné školy – střední odborné učiliště byl dle poměrného výskytu typů škol zjištěných mezi skupinou zapojených středoškoláků zvolen tak, aby částečně kopíroval toto rozložení ve snaze o dosažení co nejrelevantnějších výsledků pro účely tohoto výzkumu. Rozložení bylo následující: 8 x gymnázium; 4 x střední odborná škola; 2 x střední odborné učiliště. Zastoupení jednotlivých ročníků bylo rovnoměrné. Na každé škole bylo šetření prováděno současně ve dvou třídách.

Realizace sběru dat:

Skupina zapojených středoškoláků byla oslovena prostřednictvím organizátorů táborů ze základních článků Hnutí Brontosaurus. Pro vyplnění dotazníků byl na táborech vymezen čas a místo. Vyplňování vedené proškolenými tazateli probíhalo jednotlivě face-to-face metodou, kdy byli respondenti dotazováni na standardizované otázky a jejich odpovědi byly ihned zaznamenávány do dotazníkového formuláře. Tímto bylo dosaženo 100% míry návratnosti a věříme, že díky nízké náročnosti a snaze o zvýšenou atraktivnost také věrohodných odpovědí. Skupina nezapojených středoškolských studentů byla po domluvě s příslušnou školou oslovena prostřednictvím vyučujících a s účelem výzkumu a formou vyplňování dotazníku následně seznámena našimi administrátory. Dotazníky jim byly rozdány v rámci jedné vyučovací hodiny a o jejich vyplnění byli požádáni všichni přítomní studenti.

3.4. *Prezentace výsledků*

Výsledky výzkumného projektu jsou v závěrečné zprávě prezentovány v empirické části. Jsou rozřazeny do 6 hlavních částí, které si teď pro lepší představu a orientaci v krátkosti představíme:

- 1) Zapojení středoškoláci – obecné představení zkoumaného vzorku
- 2) Nezapojení středoškoláci – obecné představení zkoumaného vzorku
- 3) Postoj k otázkám životního prostředí a dobrovolnictví – představení sady výroků na jejichž základě byl konstruován index ochrany životního prostředí
- 4) Znalost neziskových organizací – představení míry povědomí o neziskovém sektoru, jeho činnosti a možnostech zapojení
- 5) Ochota k dobrovolnictví – představení preferovaných oblastí, které by potencionální dobrovolníky oslovovala a jejich míra ochoty k zapojení
- 6) Předchozí dobrovolnická zkušenost – představení toho, co mladé lidi k dobrovolnictví motivuje a ve kterých oblastech nejčastěji působí

4. Empirická část

4.1. Zapojení středoškoláci

Jak již bylo zmíněno výše v metodologické části, za srovnávací skupinu nám bude sloužit populace zapojených středoškoláků (účastníků letních pracovní-zážitkových dobrovolnických táborů) ve věku 15-19 let. Abychom získali alespoň základní povědomí o tom, jací jsou to zhruba lidé, pojďme si tuto populaci²⁴ představit.

V této části se budeme vyjadřovat pouze k vnějším faktorům, které mohly ovlivňovat jejich chování (pohlaví, věk, velikost bydliště, kraj, typ školy, mimoškolní aktivity a možnost účasti ve školním projektu zaměřeném na ochranu životního prostředí).

Pohlaví – věk:

Tabulku 4.1.a: Věk zapojených středoškoláků v závislosti na pohlaví (v %)

pohlaví	věk					celkem
	15	16	17	18	19	
muži	3	4	8	9	11	35
ženy	3	10	16	24	12	65
celkem	6	14	24	33	23	100%

Z této tabulky můžeme snadno vyčíst, že mezi zapojenými středoškoláky výrazným způsobem převažují ženy a to téměř v poměru 2:1 k mužům. Ve věkovém rozložení zde můžeme sledovat přímou úměru, kdy s narůstajícím věkem také narůstá počet účastníků v dané věkové kategorii – každým rokem jde o přírůstek zhruba 10 %. Výjimku tvoří poslední, nejvyšší věková kategorie 19tiletých, pro něž to mohou být první “dlouhé” pomaturitní prázdniny, v nichž mohou svůj volný čas investovat do trochu odlišných aktivit než doposud. Tento fakt se však potvrzuje pouze částečně. U mužů můžeme sledovat stálý pozvolný nárůst i v nejvyšším věku. Naopak u žen můžeme zaznamenat vyšší účast v nižším věku (potvrzení dřívější zralosti), ale přechodem přes 19. rok nastává propad téměř o 50 %.

Velikost bydliště – kraj:

Velikost bydliště ve své podstatě nerozhoduje. Zapojení středoškoláci jsou zde téměř rovnocenně zastoupeni ze všech velikostních sídel²⁵.

Budeme-li brát v potaz geografické rozmístění účastníků dle krajů (respondenti nebyli dotazováni na konkrétní město/obec v níž bydlí), tak nám z údajů vyplynou dvě věci. Za prvé, že východní se západní částí republiky jsou téměř vyrovnané. Zajímavější však je, že výrazně dominují kraje v nichž je umístěno největší město dané historické země: v Čechách je to Praha – ve spojení se Středočeským krajem; na Moravě pak Brno v Jihomoravském kraji; ve Slezsku Ostrava v Moravskoslezském kraji ve spojení s krajem olomouckým – tyto velké správní celky vždy ukrývají 1/4 z celkového podílu zapojených středoškoláků.

²⁴ Do výzkumu byli zařazeni opravdu všichni účastníci na všech akcích ve věku 15-19 let.

²⁵ Jejich kategorie viz dotazník v „Příloze 1“.

Typ školy - mimoškolní aktivity - možnost účasti ve školním projektu zaměřeném na problematiku životního prostředí:

Tabulky 4.1.b: Rozdělení zapojených středoškoláků dle studovaného typu školy; účasti / neúčasti na mimoškolních aktivitách; možnosti / nemožnosti zapojit se do školního projektu zabývajících se problematikou životního prostředí (v %)

<i>typ školy</i>		<i>mimoškolní aktivity</i>	
gymnázium	70	účast	98
střední odborná škola	25	neúčast	2
střední odborné učiliště	5	celkem	100%
celkem	100%		

<i>školní projekt zabývajících se problematikou životního prostředí</i>			
neměli možnost zapojení	44		
měli možnost zapojení	56	zapojili se	75
		nezapojili se	25
celkem	100%		100%

Co se typu střední školy týče, tak v této oblasti je situace naprosto jednoznačně určena převahou gymnázií - 70%; střední odborné školy zaujímají 25 %; a v závěru jsou učňovské obory s 5 %.

Respondenti byli také dotazováni na míru zapojení do mimoškolních aktivit (vyžadující pravidelnou docházku). Že se nějaké pravidelné aktivity účastní a navštěvují nějaké kroužky deklarovalo celých 98 % zapojených středoškoláků – s tím, že se v průběhu doby zapojili v průměru do 3 aktivit.

Zajímalo nás také, zda měli ve škole možnost zapojení do projektu zabývajících se environmentální tematikou. Někaký takový projekt probíhal více jak na polovině škol navštěvovaných našimi respondenty a ti, kteří měli možnost se do něj zapojit, tak učinili v 75 % případů.

4.2. Nezapojení středoškoláci

Za základní studovanou oblast byl zvolen vzorek nezapojených středoškolských studentů ve věku 15-19 let. Tento vzorek čítal 721 osob. Přístupme nyní k jeho krátkému představení.

V této části se budeme vyjadřovat pouze k vnějším „demografickým“ údajům (pohlaví, věk, typ školy, mimoškolní aktivity a možnost účasti ve školním projektu zaměřeném na ochranu životního prostředí) a to pouze v tabulkové formě. Bližší komentáře k jednotlivým faktorům budou rozpracovány v dílčích kapitolách.

Pohlaví – věk:

Tabulku 4.2.a: Věk nezapojených středoškoláků v závislosti na pohlaví (v %)

pohlaví	věk					celkem
	15	16	17	18	19	
muži	6	10	10	11	6	43
ženy	13	15	8	12	9	57
celkem	19	25	18	23	15	100%

Typ školy - mimoškolní aktivity - možnost účasti ve školním projektu zaměřeném na problematiku životního prostředí:

Tabulky 4.2.b: Rozdělení zapojených středoškoláků dle studovaného typu školy; účasti / neúčasti na mimoškolních aktivitách; možnosti / nemožnosti zapojit se do školního projektu zabývajícího se problematikou životního prostředí (v %)

typ školy	
gymnázium	55
střední odborná škola	32
střední odborné učiliště	13
celkem	100%

mimoškolní aktivity	
účast	87
neúčast	13
celkem	100%

školní projekt zabývající se problematikou životního prostředí			
neměli možnost zapojení	45		
měli možnost zapojení	55	zapojili se	68
		nezapojili se	32
celkem	100%		100%

4.3. Postoje k otázkám životního prostředí a dobrovolnictví

Abychom byli schopni odpovědět na naši první základní výzkumnou otázku: „Jaký je vztah mladých lidí v České republice k dobrovolnickým aktivitám zaměřeným na péči o přírodní a kulturní dědictví?“, bylo potřeba se zaměřit na postoje a hodnoty mladých lidí, které se k tomuto tématu vztahují. Za tímto účelem byla vytvořena sada výroků týkající se tří tematických okruhů: kulturních památek, přírody a dobrovolnické činnosti. V závislosti na míře souhlasu či nesouhlasu respondentů s jednotlivými výroky byl vytvořen index ochrany životního prostředí, který dále v analýze slouží k porovnávání jednotlivých skupin. Ještě dříve než se se samotným indexem a z něj plynoucími dílčími výsledky seznámíme, představme si částečně v teoretické rovině oblast hodnot a postojů. Jedině tak budeme schopni výsledkům výzkumu dobře porozumět.

Postoje – jak se stanovují, vytvářejí a mění

Postoje by se daly definovat jako naučené predispozice k celkově příznivé nebo nepříznivé reakci na určité objekty, osoby, událost či témata (Fishbein, Ajzen 1975). V tomto okamžiku je pro nás nejdůležitější, že jsou naučené. Jsou zpravidla velmi odolné vůči změně a pokud už k nějakým změnám dojde, tak probíhá pozvolna, případně se týká pouze periferního, nikoli centrálního postoje (Hayesová 1998: 98). Získáváme je v průběhu běžného sociálního života: částečně z rodiny, kde vyrůstáme a částečně od lidí s nimiž se stýkáme (Fishbein, Ajzen 1975). Z takto předkládaných faktů nám jednoznačně vyplývá, že postoje – názory na dobrovolnické aktivity zaměřené na péči o přírodní a kulturní dědictví, si naši respondenti vytvářejí v závislosti na vlivu okolí v němž se pohybují – rodině, škole, prostředí (reprezentované nestátním neziskovým sektorem).

Mohlo by se zdát, že zvyšování participace v neziskovém sektoru (dobrovolnickou prací) tkví právě ve zvyšování informovanosti v dané problematice, ale není tomu tak zcela. Jak si ukážeme dále, tak i nezapojení středoškoláci dosahují relativně vysokého indexu ochrany životního prostředí a podobně je tomu tak v míře znalosti neziskových organizací. Jsme tak svědky stavu, kdy pozorujeme českou společnost jako stále se přibližující „západu“ v již samozřejmých hodnotách a názorech týkajících se ochrany životního prostředí, které se za posledních 20 let staly normou (a to díky nebývalému nárůstu počtu neziskových organizací zabývajících se problematikou životního prostředí).

Prezentujme si to přímo na datech získaných tímto výzkumem.

Všichni respondenti byli vyzváni k vyjádření míry svého souhlasu či nesouhlasu s následující sadou výroků:

Kulturní památky:

- ❖ Má smysl vynakládat prostředky na opravy kostelů a církevních památek i v oblastech, kde je malý počet věřících a tyto stavby tak neslouží svému původnímu účelu.
- ❖ Člověk by měl znát minulost kraje, z něhož pochází.
- ❖ Požadavky památkářů při opravách historických objektů bývají přehnané a často zbytečně zvyšují cenu rekonstrukcí.
- ❖ Moderní přestavby historických budov považují za přirozené. Stejně jako například gotické stavby ustoupily renesančním nebo barokním, měly by dnes staré a jinak nevyužitelné historické objekty uvolnit místo moderním budovám. Architektura by měla především naplňovat potřeby současných lidí.

Příroda:

- ❖ Příroda je tady především pro člověka. Pokud by stála příroda v cestě lidskému rozvoji (např. stavba dálnice), má být upřednostněn lidský rozvoj.
- ❖ Pokud chceme zlepšovat stav životního prostředí, musí nejprve každý začít sám u sebe.
- ❖ Dopady lidské činnosti na stav životního prostředí bývají často přeceňovány.
- ❖ Má smysl chránit biodiverzitu (pestrost rostlinných a živočišných druhů) a to i přesto, že z ní člověk nemusí mít přímý užitek a musí do této činnosti investovat finanční prostředky a energii.

Dobrovolnická činnost:

- ❖ Dobrovolnictví pro životní prostředí v dnešní době ztrácí smysl. Pokud by člověk svůj čas investoval do vydělávání peněz a ty poté věnoval na podporu životního prostředí, byla by jeho forma pomoci efektivnější.
- ❖ Využívání dobrovolnické práce je možnost, jak se dají ušetřit finanční prostředky, které lze vynaložit v jiných oblastech. Třeba tam, kde dobrovolnická práce nepřichází v úvahu.
- ❖ Lidé, kteří dobrovolně a zadarmo pracují jsou druhým k smíchu.
- ❖ V případě, že něco děláme bez nároku na finanční odměnu, budeme se o výsledky své práce zajímat i po jejím skončení. V tom může být spatřován rozdíl mezi prací dobrovolnickou a prací placenou.

Na základě jejich odpovědí byl vytvořen „index ochrany životního prostředí“, se kterým budeme nyní pracovat.

Tabulka 4.3.a: Porovnání zapojených a nezapojených středoškoláků v závislosti na indexu životního prostředí

<i>typ středoškoláků</i>	<i>index životního prostředí</i>
zapojení	5,6
nezapojení	4,9
průměr	5,0

Zapojení středoškoláci dosahují zřetelně vyššího indexu, ale ani výsledek nezapojených není špatný. Pohybují se téměř jeden celý bod od středové hodnoty – což je na sedmibodové škále podstatná hodnota.

Tabulky 4.3.b: Porovnání nezapojených mužů / žen a studentů jednotlivých typů škol v závislosti na indexu životního prostředí

<i>pohlaví</i>	<i>index životního prostředí</i>
muži	4,7
ženy	5,0
průměr	4,9

<i>typ školy</i>	<i>index životního prostředí</i>
gymnázium	5,0
střední odborná škola	4,8
střední odborné učiliště	4,5
průměr	4,9

Máme možnost zde pozorovat „proochranářskou“ převahu žen nad muži a stejně tak je patrné hierarchické rozdělení mezi jednotlivými sledovanými typy škol. Ale jak už bylo zmíněno výše, hodnoty u všech skupin se pohybují nad střední hodnotou. To je výborný výsledek, který předpokládá již trvalé usazení těchto hodnot v naší společnosti, minimálně mezi středoškolskou mládeží. Bohužel je však třeba konstatovat, že se jedná pouze o verbální vyjádření postojů. Praktické jednání již může být odlišné. Právě na nějakou praktičtější rovinu se přesuneme v další kapitole.

4.4. Znalost neziskových organizací

Pohled na dobrovolnickou činnost jako takovou je utvářen skrze aktéry, kteří ji vykonávají a iniciují. V našem případě jsou těmito aktéry neziskové organizace zabývající se dobrovolnickou prací pro přírodu a památky. Z tohoto důvodu bylo nutné zjistit, zda a případně jaké neziskové organizace tohoto typu nezapojení středoškoláci znají. Otázku jsem formulovali takto: *V České republice působí v dnešní době celá řada neziskových organizací. Ty se snaží být nezávislé na státu a jejich cílem není vydělávání peněz. Mnohé z nich se zabývají problematikou životního prostředí. Nejde jim pouze o ochranu přírody, ale i o zachování kulturních památek. Často při své práci využívají pomoci dobrovolníků, kteří jim bez nároku na finanční odměnu poskytují svůj čas a své schopnosti. Nás by teď zajímalo, zda znáte nějakou takovou organizaci, která se zabývá problematikou životního prostředí – tj. ochranou přírody/zachováním kulturních památek?*

Z dotazovaného vzorku 721 středoškoláků na tuto otázku kladně odpovědělo 396 respondentů. Z nich si na jméno této organizace vzpomnělo 262 respondentů - viz tabulka 4.4.a ukazující procentuální rozložení dle typu školy. Žebříček uváděných organizací ukazuje tabulka 4.4.b Pozoruhodně markantní rozdíl je porovnáme-li data ze souboru středních škol s těmi z dobrovolnických akcí. Zde na první otázku odpovědělo kladně 60 respondentů a z nich pouze 2 (tj. 3,3%) nedokázali uvést jméno dané organizace – to dokládá, že zapojení středoškoláci přístup k informacím tohoto typu mají, vědí kde je najít a zřejmě je i cíleně vyhledávají. Tabulka 4.4.c pak ukazuje procentuální podíl jednotlivých organizací uváděných zapojenými středoškoláky.

Rozdělili jsme vzorek respondentů na několik skupin podle demografických kritérií (typ školy, velikost sídla) a tyto skupiny poté analyzovali a srovnávali jejich odlišnost od průměru celé sledované populace. Poněkud překvapivě žádné výrazné odlišnosti nevykazovalo rozdělení podle velikosti sídla. Vysvětlení je nasnadě jedno – dnešní mladí mají všude zhruba stejný přístup k informacím, internet a televize stírají rozdíly mezi metropolí a venkovem²⁶ – poznámka pod čarou – tím se výsledky našeho výzkumu nápadně liší od několika předcházejících výzkumů týkajících se dobrovolnictví a znalostí neziskových organizací – jeden tvrdící, že znalost organizací je vyšší v Praze a druhý tvrdící opak – zvýšená znalost je na moravském venkově. Rozdílnost závěrů se dá vysvětlit dvojím způsobem – tyto výzkumy

Tabulka 4.4.a: Znalost neziskové organizace (v %)

	<i>Ne, nevzpomínám si</i>	<i>Ano, mohu jej napsat</i>
Gymnázium	27,75	72,5
SOŠ	40,1	59,9
SOU	57,7	42,3
Nerozlišeno	33,8	66,2

²⁶ Tím se výsledky našeho výzkumu liší jak od Frič (2001) i STEM (2004). První výzkum deklaruje vyšší znalost neziskových organizací v metropolí, druhý naopak tvrdí, že znalost neziskových organizací je vyšší na lokální úrovni.

Tabulka 4.4.b: Žebříček jmenovaných organizací nezapojení středoškoláci (v %)²⁷

Jméno organizace	Četnost (%)
UNESCO	37,78
Greenpeace	33,96
Hnutí Duha	3,81
Junák – Svaz skautů a skautek	2,29
Hnutí Brontosaurus	1,52
Děti Země	1,52
Ekoporadna Tišnov	1,52
SEVER	1,14
Ostatní	16,46
Celkem	100

Tabulka 4.4.c: Žebříček jmenovaných organizací zapojení středoškoláci (v %)²⁸

Jméno organizace	Četnost (%)
Hnutí Duha	48,27
Greenpeace	22,41
Junák – Svaz skautů a skautek	6,94
ČSOP	3,44
INEX-SDA	3,44
Nesehnutí	3,44
Ostatní	12,06
Celkem	100

Nejčastěji uváděnou organizací (celkem 99 případů), kterou si nezapojení středoškoláci (pro srovnání se zapojenými viz 4.4.c) asociovali s oblastí neziskové nestátní dobrovolnické práce pro přírodu a památky je Unesco. To není nic překvapivého s ohledem na to, že informace o Unesco pronikly i do učebních osnov, navíc povědomí o této organizaci je v České republice poměrně hojně rozšířeno (jedna třetina škol se dokonce nachází ve městech, která jsou na seznamu světového dědictví Unesco). Navíc to indikuje fakt, že této organizaci se jak ve školních osnovách tak i ve veřejné diskuzi dostává poměrně velký prostor. Pro náš výzkum byla znalost středoškoláků organizace Unesco zejména indikátorem toho, že jinou organizaci zabývající se přírodou a památkami respondenti neznají. Pro další výzkum však byl vztah k této poměrně těžko představitelné a uchopitelné organizaci nerelevantní a proto byli v dalších otázkách (zkoumající hodnocení organizace a zapojení se do činnosti organizace) zpravidla vyřazeni respondenti uvádějící v otázce 1.1 Unesco. Na druhém místě se umístila organizace Greenpeace. I její umístění se dá vysvětlit tím, že často figuruje v celostátním zpravodajství. Další organizace se společně dělí o pouhou jednu třetinu respondentů. Naproti tomu zapojení středoškoláci neuvedli ani v jednom z

²⁷ Mezi ostatní řadíme organizace, které jmenoval alespoň jeden respondent. Jsou to: Adra, ARA, Arnika, Bios Přerov, Brd'ho Gingo Tišnov, Český červený kříž, ČSOP, Čistá Praha 4, Čmelák, Sbor dobrovolných hasičů, Ekocentrum Podhoubí, FSC, Hlaváček, Charita ČR, CHKO České středohoří, CHKO Žďárské vrchy, INEX-SDA, Komunitní centrum, Mladí ochránci přírody, MRKEV, Ochránci hospodářských zvířat, Ochránci přírody při ZŠ Bory, Okrašlovací spolek lomnického okolí, Organizace na ochranu křečků, Parlament dětí ČR, PETA, Tereza, Unicef, Zeměpisná společnost Morava.

²⁸ Organizace, jež jmenoval alespoň jeden respondent: Arnika, Asociace turistických oddílů mládeže, Člověk v tísni, Charita ČR, International Bouworde Organization, Kosenka, Mladí ochránci přírody.

případů Unesco, namísto toho uvádějí celou řadu nestátních neziskových organizací, které přece jenom lépe zapadají do kategorie, po níž se ptáme v první otázce. Jak vidno, zapojení středoškoláci²⁹ se v prostředí organizací působících na poli péče o přírodní a kulturní dědictví a zároveň využívajících práce dobrovolníků více orientují. V tom lze spatřovat přínosy jejich praktikovaného aktivismu, lidé pracující dobrovolně na akci jedné neziskové organizace zabývající se životním prostředím si lépe vybavují i jména jiných podobných organizací, přestože jednotlivé oblasti v nichž tyto organizace působí mohou být značně odlišné³⁰.

Ptáme-li se po zdrojích informací o jmenované organizaci, zřejmě nepřekvapí, že na prvním místě figuruje internet, v poměrně těsném závěsu za ním pak stojí televize. Televize jakožto poměrně dominantní zdroj informací je pro středoškoláky charakteristická, to se dá vysvětlit tím, že jich většina žije s rodiči nebo na internátě, kde je televize jedním ze společných způsobů zábavy. Více viz tabulka 4.4.d. Za povšimnutí zajisté stojí i to, že jako třetí největší zdroj informací o těchto organizacích je škola – zajisté zajímavá informační nika pro neziskové organizace.

Tabulka 4.4.d: Zdroj informací o neziskové organizaci – nezapojení středoškoláci (v %)

Zdroj informací	Četnost (%)
Internet	31
Televize	30,8
Škola	12,9
Akce pro veřejnost	9,1
Tisk	7,8
Kamarádi a známí	5,1
Odborné přednášky	0,5
Rádio	0,3
Jiným způsobem	2,5
	100

Příčinou nezapojení se mladých lidí do činnosti neziskových organizací působících na poli životního prostředí může být jejich antipatie vůči těmto organizacím. To jak organizace působí navenek, jak jsou reprezentovány v médiích i samotné osobní zkušenosti respondentů nebo někoho z jejich okolí mohou vést k tomu, že s nimi respondent „nechce nic mít“. I proto možná poněkud překvapí, že na otázku toho, jaký dojem na ně organizace zanechává, respondenti odpovídali veskrze pozitivně viz tabulka 4.4.e. Jméno dané organizace si respondenti zřejmě nejčastěji zapamatovávají ze dvou důvodů – jedním z nich je antipatie vůči této organizaci a jejím činům, druhým pak jistá míra zájmu o její činnost a tím i jistý potenciál k podpoře jejích cílů. Vzhledem k množství pozitivních reakcí se musíme přiklonit k druhé možnosti a tím opět poukázat na potenciál, který mezi respondenty neziskové organizace mají. V tabulce 4.4.f uvádíme jak vnímají respondenti jednotlivé organizace, vzhledem k četnosti jednotlivých organizací jsme vytvořili čtyři skupiny – Unesco, Greenpeace, ostatní celostátní organizace a lokální organizace³¹.

Za zmínku rovněž stojí, že lokalizace organizace hrála roli i ve vzorku zapojených středoškoláků. Ti byli požádáni, aby uvedli organizace dvě, jednu celostátní a jednu lokální. Ti, kteří uvedli obě si pak měli následně vybrat jednu preferovanou. Zde si v 67% případů vybrali právě organizaci lokální.

²⁹ Zapojení středoškoláci měli v této otázce uvést jinou organizaci, než tu, na jejíž akci se ocitli. V drtivé většině to znamenalo neuvádět Hnutí Brontosaurus.

³⁰ Viz kapitola 2.4. týkající se současné nabídky dobrovolnických aktivit.

³¹ K rozdělení na lokální a celostátní organizace viz kapitola 1.1. užitá terminologie.

Tabulka 4.4.e: Vnímání neziskové organizace nezapojenými středoškoláky (v %)

Jak hodnotíte činnost organizace	Četnost (%)
Zcela pozitivně	25,1
Spiše pozitivně	49,1
Spiše negativně	8,6
Zcela negativně	3,7
Nevím	13,5
Celkem	100

Dalším kritériem, které by mohlo ukázat na korelaci mezi ochotou se zapojit a tím, jak na mladé neziskové organizace působí, je souhrn faktorů, které středoškoláky s těmito organizacemi spojují, co s nimi mají společného – v tomto případě se může potvrdit nebo vyvrátit předpoklad vlivu rodiny, přátel, případně i osobního zapojení, které by však indikovalo jedince se zvýšenou citlivostí k tématu dobrovolnické práce pro přírodu a památky a tím i dalšími znaky odlišnými v této oblasti od zbytku populace. V naší otázce jsem se ptali, co má respondent společného s danou organizací. Respondenti mohli vybírat ze sedmi pozitivních a jedné negativní (nemám s ní nic společného), číslo v levém sloupci pak ukazuje, na kolik možností odpověděli respondenti kladně. Asi nepřekvapí, že nejméně společných věcí měli respondenti s Unesco, zajisté za zmínku stojí opět důraz na lokálnost organizace, čím byla organizace respondentům blíží, tím více společných věcí s ní měli.

Tabulka 4.4.f: Společné věci se jmenovanou organizací nezapojené středoškoláci (v %)

Počet společných oblastí	Zastoupení jednotlivých typů organizací (%)				
	<i>UNESCO</i>	<i>Greenpeace</i>	<i>Celostátní</i>	<i>Lokální</i>	<i>Celkem</i>
Žádná	83,9	76,7	45,3	41,9	70,2
1	12,1	21,1	33,3	38,7	21,8
2	4	1,1	7,1	9,7	4,2
3	0	0	14,3	6,5	3
4	0	1,1	0	0	0,4
5	0	0	0	3,2	0,4
Celkem	100	100	100	100	100

Zajímavou podkapitolou je otázka místního působení jmenované organizace. Přestože velká většina respondentů udává názvy organizací, které nepůsobí v jejich okolí, je pozoruhodné, že pokud uvádějí jako známou nějakou místně působící organizaci, velice často si i vzpomenou na název. To zřejmě svědčí o tom, že středoškoláci jsou poměrně silně připojeni k místu v němž žijí, všímají si co se v tomto místě děje a jsou proto na lokální úrovni lépe oslovitelní. Stejně tak je markantní rozdíl mezi zapojením do činnosti organizace která působí v okolí respondenta. Tento výsledek možná nepřekvapí, přesto je důležité jej zmínit. Středoškoláci více inklinují k zapojení do organizací, které působí v jejich okolí a to i přesto, že většina velkých dobrovolnických organizací se primárně nezaměřuje na zapojení místních – s ohledem na celostátní působnost jejich činnosti. Viz tabulka 4.4.h.

Tabulka 4.4.g: Působnost organizace v okolí respondentova bydliště (v %)

Typ organizace	Působí zmíněná organizace ve vašem okolí (%)			
	Ano, působí	Ne, nepůsobí	Nevím	Celkem
UNESCO	20,2	40,4	39,4	100
Greenpeace	5,6	45,5	48,9	100
Ostatní celostátní	33,3	28,6	38,1	100
Lokální	71	16,1	12,9	100
Celkem	19,9	38,9	41,2	100

Tabulka 4.4.h: Zapojení do činnosti organizace působící v okolí (v %)

Zapojili jste se do její činnosti?	Působí zmíněná organizace ve vašem okolí (%)			
	Ano, působí	Ne, nepůsobí	Nevím	Celkem
Ano, zapojila/a	48,8	31,7	19,5	100
Ne, nezapojil/a	18,1	37,8	44,1	100

Vycházíme-li z předpokladu, že dobrovolnické organizace usilují o zapojení veřejnosti do své činnosti, často se pak tyto organizace nějakým způsobem prezentují na různých akcích pro veřejnost, které nemusí mít nutně charakter náborového vystoupení, ale spíše seznámení veřejnosti s činností dané organizace. Zajímalo nás, jaké mají respondenti zkušenosti s těmito typy akcí a zda může tato zkušenost nějak, ať už pozitivně nebo negativně ovlivnit jejich chuť zapojit se do dobrovolnické činnosti. Z 396 respondentů z řad nezapojených středoškoláků jich na otázku, zda si myslí, že jimi jmenovaná organizace byla někdy přítomna na akci pro veřejnost na níž měla prostor prezentovat svoji činnost odpovědělo kladně 110, z nichž 58 se této akce i účastnilo. Jak tuto akci hodnotili ukazuje následující tabulka. Akce pro veřejnost evidentně působí na návštěvníky příznivě a jak dokládá další tabulka 4.4.j splňují svůj účel v tom, že zvyšují povědomí o možnostech zapojení do činnosti neziskových organizací a následně i výrazně zvyšují aktivní zapojení do jejich činnosti. (tabulka 4.4.k)

Tabulka 4.4.i: Hodnocení akce pro veřejnost (v %)

Jak tuto akci hodnotíte	Četnost (%)
Velmi zajímavá	27,61
Spíše zajímavá	55,17
Spíše nezajímavá	6,89
Zcela nezajímavá	3,44
Nevím	6,89
Celkem	100

Tabulka 4.4.j: Možnosti zapojení do organizace v závislosti na účasti na akcích pro veřejnost (v %)

Přítomnost organizace na akci pro veřejnost	Možnosti zapojení do činnosti neziskové organizace (%)				
	Ano, myslím, že je to možné	Ne, myslím, že to možné není	Nevím	Nezajímalo mě to	Celkově
Ano, byla přítomna	74,5	0	13,7	11,8	100
Nejsem si toho vědom/a	51,8	7,3	28,7	12,2	100
Celkově	57,8	5,3	24,7	12,2	100

Tabulka 4.4.k: Vliv akcí pro veřejnost na osobní zapojení do činnosti organizace (v %)

	<i>Osobní zapojení do činnosti organizace</i>		
Přítomnost organizace na akci pro veřejnost	<i>Ano, zapojil/a</i>	<i>Ne, nezapojila</i>	Celkově
Ano, byla přítomna	31,7	68,3	100
Nejsem si toho vědom/a	10,2	89,8	100
Všichni	17,9	82,1	100

V otázce možnosti zapojení se do činnosti dané organizace (viz tabulka 4.4.l) vychází poměrně markantně, že si jsou respondenti vědomi možnosti zapojení do činnosti dané organizace, tj. že je otevřená lidem zvenčí. Bohužel i v tomto případě hodnoty ustřelily v otázce Unesco. To není vůbec překvapivé, neboť tato organizace se rozhodně neprofiluje jako otevřená pro laickou veřejnost.

Tabulka 4.4.l: Možnosti zapojení do činnosti organizace v závislosti na typu organizace (v %)

	<i>Typ organizace</i>				
Myslíte, že je možné se do činnosti organizace zapojit?	<i>UNESCO</i>	<i>Greenpeace</i>	<i>Ostatní celostátní</i>	<i>Lokální</i>	<i>Nerozlišeno</i>
Ano, myslím, že je to možné	34,3	66,7	80,9	64,5	56,4
Ne, myslím, že to není možné	14,1	3,3	0	6,4	7,3
Nevím	37,4	18,9	14,3	22,6	25,6
Nezajímalo mě to	14,2	11,1	4,8	6,5	10,7
Celkově	100	100	100	100	100

Z celkem 148 respondentů, kteří si připustili, že je možné se do činnosti organizace zapojit, jich pouze 29 uvedlo, že se do její činnosti i zapojilo (tabulka 4.4.m ukazuje procentuální zastoupení zapojených v jednotlivých typech organizací). To je poměrně nízké číslo a proto bylo třeba ptát se dál po příčinách a faktorech ovlivňujících to, že se respondenti do činnosti těchto organizací nezapojili. I zde se však projevuje silná lokalizace středoškoláků – největší podíl zapojených vykazují právě organizace lokální.

Tabulka 4.4.m: Zapojení do činnosti organizace (v %)

	<i>Osobní zapojení do činnosti organizace dle typu organizace (%)</i>				
	<i>UNESCO</i>	<i>Greenpeace</i>	<i>Ostatní celostátní</i>	<i>Lokální</i>	<i>Nerozlišeno</i>
Ano, zapojil/a	5,9	10	38,2	40	19,6
Ne, nezapojil/a	94,1	90	61,8	60	80,4
Celkově	100	100	100	100	100

U těch respondentů, kteří připustili, že je možné se zapojit do činnosti dané organizace, ale kteří se nezapojili, jsme se dále ptali po aspektech, které jim v tomto zapojení zabránili. Jak ukazuje tabulka, největší překážkou v zapojení je nedostatek času.

Tabulka 4.4.n: Aspekty bránící zapojení – vnitřní (v %)

<i>Příčiny nezapojení</i>	<i>S UNESCO</i>	<i>Bez UNESCO</i>
Mám málo času	53,7	55,1
Nemám dostatek zkušeností	25,5	20,5
Organizace je příliš profesionální	12,2	10,3
Nikdo mě neoslovil	21,3	21,2
Jiný aspekt	22,3	23,1

V otázce zabývající se vnějšími aspekty, které respondenti vnímají jako překážku k tomu, aby se mohl někdo zapojit do činnosti jmenované organizace odpovídalo pouze 21 respondentů (respektive 7, pokud jsme vyloučili ty, kteří jako organizaci uvedli Unesco) odpovědělo 6 respondentů nevím, 11 respondentů organizace je příliš profesionální a 4 respondenti, že překážkou je jejich nízký věk (respektive 4, 2 a 1 pokud jsme z vzorku odstranili ty respondenty, kteří uvedli Unesco).

4.5. Ochota k dobrovolnictví

V této kapitole se budeme snažit představit, jaká je mezi středoškoláky chuť zapojit se do nějaké činnosti a jakou oblast práce spojenou s doplňujícími preferovanými činnostmi si představují.³² Respondenti mohli u každé oblasti vybírat ze čtyř variant a v případě blízkosti více variant byli vyzváni ke stanovení pořadí. Na základě počtu aktivit, do nichž byli ochotni se zapojit, byl vypočítán „index ochoty k zapojení“, se kterým je operováno dále v této práci.

Ze všeho nejdříve se seznámíme s vytypovanými oblastmi, na něž byli nezapojení respondenti dotazováni:

- 1) zapojení se do dobrovolné práce
 - a) práce pro zvířata
 - b) údržba přírodně cenných lokalit
 - c) práce při opravách historických památek
 - d) pomoc institucím zabývajících se problematikou životního prostředí
- 2) zapojení se do zábavného doprovodného programu
 - a) pohybové tradiční hry (fotbal, volejbal, ...)
 - b) pohybové netradiční hry (např. „Na pašeráky, četníky a zloděje“, lakros, ...)
 - c) nepohybové tradiční hry (slovní fotbal, šachy, pexeso, Osadníci z Katanu, ...)
 - d) nepohybové netradiční hry (simulační hry, psychohry, ...)
- 3) zapojení se do alternativního vzdělávání
 - a) informace o lokalitě v níž akce probíhá
 - b) ochrana přírody a vztahy v ekosystému
 - c) památky a historie
 - d) vztah člověka a prostředí, alternativní životní styl
- 4) chuť obohacovat se zážitky
 - a) seznámení se s novými lidmi
 - b) získání uspokojivého pocitu z vykonané práce
 - c) získání nových vědomostí a zkušeností
 - d) lokalita (oblast, kde akce probíhá)

V každé dílčí oblasti pak respondenti zaznamenávali kolik aktivit (1 – 4) a které, jsou jim blízké (a potencionálně by mohli přistoupit na zapojení se v nich).

³² Aktivitu činností byly voleny dle obecného formátu pracovních-zážitkových dobrovolnických táboře zaměřených na péči o přírodní a kulturní památky.

Tabulka 4.5.a: Ochota zapojení dle počtu blízkých aktivit v oblastech práce, doprovodného programu, vzdělávání, zážitků (v %)

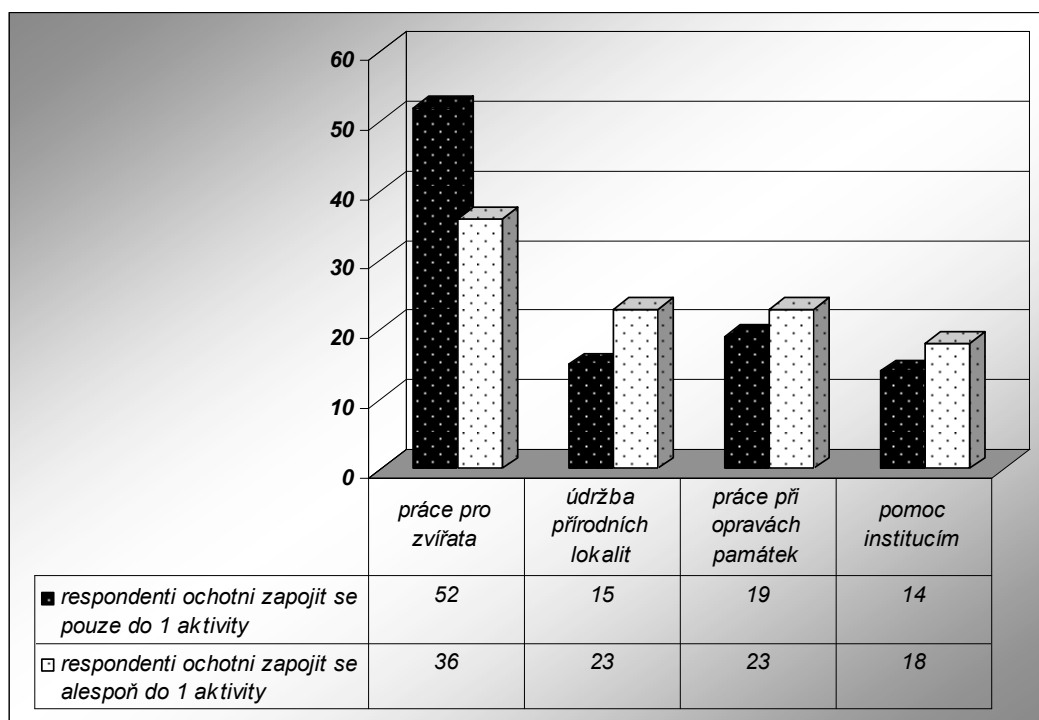
	<i>doprovodný</i>				<i>průměr</i>
	<i>práce</i>	<i>program</i>	<i>vzdělávání</i>	<i>zážitky</i>	
1 aktivita	42	47	45	53	47
2 aktivity	9	17	10	13	12
3 aktivity	7	9	4	11	8
4 aktivity	5	10	7	14	9
jiná aktivita	4	6	2	1	3
žádná aktivita	33	11	32	8	21
celkem	100%	100%	100%	100%	100%

Vidíme, že pouze jednu jedinou aktivitu v každé z diskutovaných oblastí preferuje vždy kolem 50 % nezapojených středoškoláků. Velmi vysoká je také míra absolutní neochoty se zapojit jakýmkoli způsobem (u práce a vzdělávání se jedná až o 1/3 dotazovaných).³³

Nyní se zaměříme na jednotlivé oblasti zvlášť a pokusíme se znázornit, které z aktivit jsou mezi nezapojenými středoškoláky vnímány nejatraktivněji.

Práce:

Graf 4.5.a: Preference pracovních aktivit (v %)

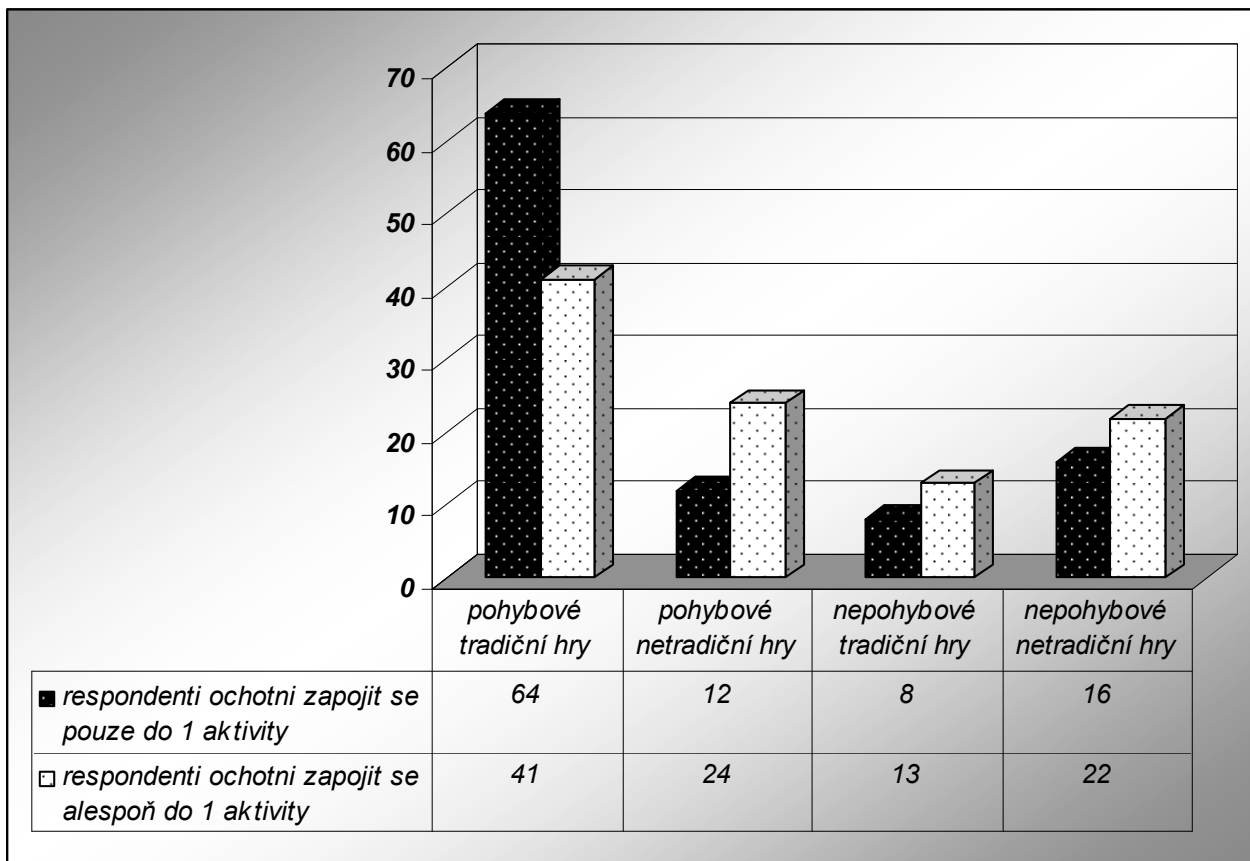

Nezapojené středoškoláky nejvíce oslovila práce pro zvířata. Výrazná preference této aktivity nabírá ještě většího rozměru mezi ženami. Tento rozdíl je pak vyrovnán převahou mužské části preferencí v práci při opravách historických památek.

³³ Jako „jiné aktivity“ do nichž respondenti projevili ochotu se zapojit byly nejčastěji uváděny v oblasti: práce – sociální služby, pedagogika; doprovodný program – turistika, hudba, tanec, večerní zábava; (v oblasti vzdělávání a zážitků nedosahovala žádná z alternativních možností větší četnosti).

Zábavně doprovodný program:

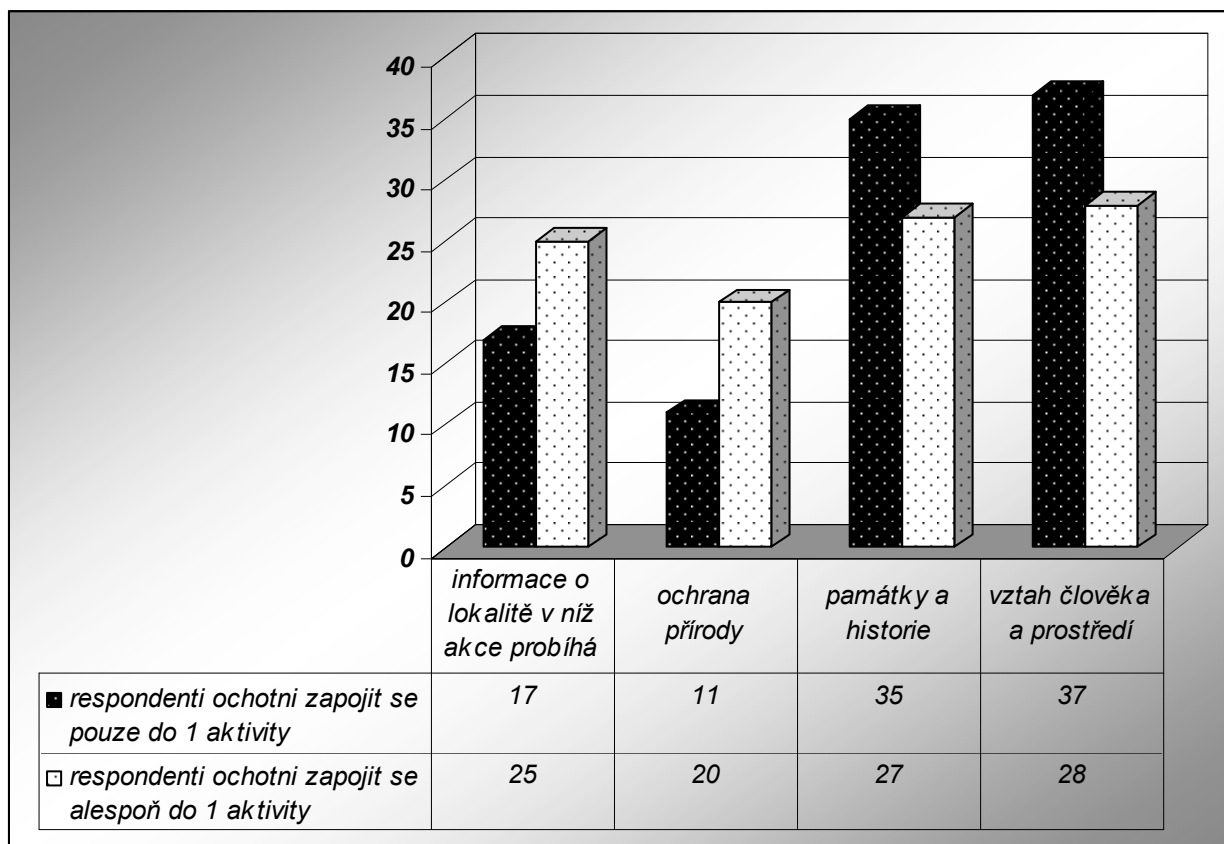
Graf 4.5.b: Preference aktivit zábavně doprovodného programu (v %)

V této oblasti preferovali nezapojení středoškoláci v nejvyšší míře tradiční pohybové hry. Zvláště pak dominovaly mezi muži, kteří byli ženami předstiženi v nepohybových netradičních hrách. Nízká míra preference netradičních her může být způsobena dosavadním nesetkáním se s podobným typem aktivit.

Alternativní vzdělávání

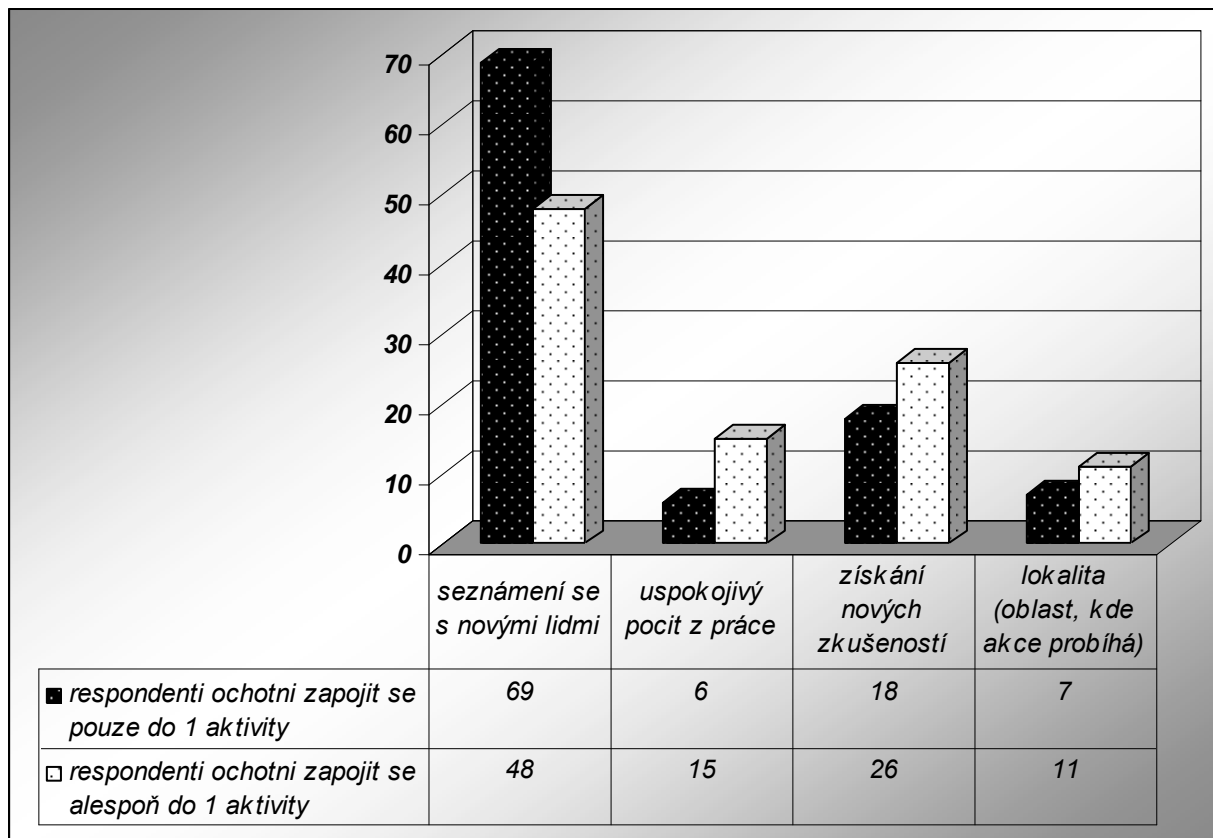
Graf 4.5.c: Preference témat alternativního vzdělávání (v %)

Oblast vzdělávání je již daleko vyrovnanější – zvláště pak mezi celou skupinou respondentů deklarující ochotu zapojit se minimálně do jedné aktivity. Určitou převahu mají témata památek a historie, společně se vztahem člověka a přírody (alternativního životního stylu). Právě ten ve vyšší míře zajímá ženy. Muži tíhnou více k informacím týkající se památek a historie.

Zážitky

Graf 4.5.d: Preference forem obohacujících zážitků (v %)

V poslední zkoumané oblasti věnované zážitkům, se respondenti jednoznačně vyslovili ve prospěch varianty – seznámení se s novými lidmi. U žen je převaha této možnosti ještě výraznější. Muži potom, více než průměrně, láká získání nových zkušeností.

U všech typů oblastí se projevovalo závislost preferencí na typu studované střední školy. Celkově by se tento fakt dal shrnout do konstatování, že studenti středních odborných učilišť jsou daleko více vyhranění v preferování pouze jedné aktivity, zatímco na druhém pólu, mezi studenty gymnázií byl více rozšířena varianta preference více možných aktivit.

4.6. Předchozí dobrovolnická zkušenost

Na otázku, zda již někdy respondenti dobrovolně pracovali pro nějakou organizaci jich 43% odpovědělo, že ano. To není až tak špatný výsledek, porovnáme-li ho s tím, jak odpovídali respondenti z dobrovolnických táborů. Zde na otázku, zda již dříve pracovali pro nějakou dobrovolnickou organizaci (jinou než tu na jejíž akci se ocitli) odpovědělo kladně 54% respondentů. Zřejmě nepřekvapí, že respondenti, kteří odpověděli kladně na otázku zkušenosti s předchozí dobrovolnickou činností vykazovali o 10% vyšší index ochoty pracovat.

Tabulka 4.6.a: Předchozí dobrovolnická zkušenost nezapojených středoškoláků – srovnání s indexem ochoty k zapojení

Pracoval/a jste někdy dobrovolně pro nějakou organizaci	Index ochoty k zapojení	
	Četnost (%)	
Ano, pracoval/a	43,4	37,8
Ne, nepracoval/a	56,6	26,75
Celkově	100	

Další tabulka nám ukazuje oblasti v nichž se respondenti dobrovolně angažují. Je z ní patrný poměrně výrazný rozdíl mezi zapojenými a nezapojenými středoškoláky a to zejména v oblasti sportu, sociálních služeb a životního prostředí. I v tom lze spatřovat rozdíl mezi zapojenými a nezapojenými, obě skupiny mají vůli něco dobrovolně dělat, ovšem nezapojené lépe oslovují organizace zabývající se sportem.

Tabulka 4.6.b: Oblasti dobrovolnické činnosti u nezapojených a zapojených středoškoláků (v %)

Oblast dobrovolnické činnosti	Zastoupení nezapojení (%)	Zastoupení zapojení (%)
Sociální služby	20,8	42,6
Pedagogika	40,3	46,3
Životní prostředí	18,2	38,9
Sport	28,8	7,4
Dobrovolný hasičský sbor	17,3	3,7
Jiná oblast	18,2	13

Na otázku ptající se na předchozí dobrovolnickou činnost respondentů jsme ve výzkumu navázali otázkou, týkající se motivace k dobrovolnické činnosti, co vlastně mladé lidi vede k tomu, aby byli dobrovolně aktivní. Zde se projevil další rozdíl mezi zapojenými a nezapojenými středoškoláky. Tabulka ta ta ta poměrně jasně ukazuje, co jednotlivé skupiny od dobrovolnictví očekávají. Zatímco zapojení více věří ve smysl práce a vede je k účasti zvědavost, nezapojení jsou pragmatičtější a od dobrovolnické činnosti si slibují zejména získání nových zkušeností. I v tom lze spatřit možnost, jak nezapojené k dobrovolnické práci přitáhnout – organizace je musí přesvědčit, že si z jejich akcí odnesou nové zkušenosti a vědomosti.

Tabulka 4.6.c: Motivace k dobrovolnické činnosti (v %)

<i>Středoškolák</i>	<i>Četnost jednotlivých oblastí motivace (%)</i>			
	<i>Smysluplně strávený čas</i>	<i>Získání nových zkušeností</i>	<i>Důvěra organizací a myšlenkám, které prosazuje</i>	<i>Zvědavost, touha poznávat nové věci</i>
Zapojený	26,75	21,5	19,05	32,7
Nezapojený	20,3	32,9	22,45	24,35
Nerozlišeno	21,85	30,15	21,6	26,4

V tabulce 4.4.n byl hlavní uváděnou příčinou nezapojení se do činnosti neziskové organizace nedostatek času. Je pravda, že středoškoláci tráví většinu času ve škole, navíc styl výuky a testování znalostí oproti vysokým školám vyžaduje pravidelnější přípravu a tím i méně volného času například o víkendech. Hlavní dobou, kdy tedy mohou středoškoláci dobrovolně pracovat tedy zůstávají prázdniny. Ty jsou ovšem často i jedinou dobou, kdy mohou středoškoláci vydělávat peníze. Zajímalo nás tedy, kolik času tráví středoškoláci různými činnostmi a zda potvrdí předpoklad, že se nemohou o prázdninách zapojit, protože musejí chodit na placené brigády. V tabulce 4.6.d uvádíme procentuální hodnoty trávení času o prázdninách na základě kritéria pohlaví a studované školy. Dokládá, že přestože jsou poměrně značné rozdíly v tom, kolik času jednotlivé skupiny středoškoláků tráví prací nebo cestováním, všechny vykazují zhruba stejné hodnoty pro volný čas trávený v místě bydliště, tj. opět jakousi niku pro dobrovolnickou činnost. A to nemalou, průměrně přesahuje délku přes dva týdny. Tabulka 4.4.e potom ukazuje na rozdíly v trávení prázdnin napříč věkovými kategoriemi. Obě tabulky mohou pomoci při hledání cílové skupiny a vytváření adekvátní nabídky s ohledem na možnosti středoškolského dobrovolnického trhu.

Tabulka 4.6.d :Čas trávený o prázdninách – nezapojení dle pohlaví a školy (v %)

<i>Aktivita</i>	<i>Podíl času stráveného o prázdninách (%)</i>					
	<i>Pohlaví</i>		<i>Typ školy</i>			
	<i>Muži</i>	<i>Ženy</i>	<i>Gymnázium</i>	<i>SOŠ</i>	<i>SOU</i>	<i>Nerozlišeno</i>
Cestování	21,87	27,14	27,01	23,88	18	24,95
Brigáda	32,27	21,12	21,25	28,5	40	26,01
Volný čas tráve	26,87	27,37	28,87	25,87	23	27,12
Tábory	6,37	10	10,62	6,25	4	8,3
Jiný způsob	12,62	14,37	12,25	15,5	15	13,62
Celkově	100	100	100	100	100	100

Tabulka 4.6.e Čas trávený o prázdninách – nezapojení dle věku

<i>Věk</i>	<i>Aktivita</i>				
	<i>Volný čas trávený v</i>				
	<i>Cestování</i>	<i>Brigáda</i>	<i>místě bydliště</i>	<i>Tábory</i>	<i>Jiný způsob</i>
15	26,75	16,62	32,25	10,75	13,62
16	26,62	16,75	31,87	9,75	14,87
17	23,62	30,62	23,25	6,5	16,12
18	23,25	34,5	24,25	6,87	11,12
19	23,25	34,87	21,62	7,75	12,37
Nerozlišeno	24,87	25,87	27,12	8,3	13,62

5. Závěr

Jak dokládají výsledky našeho výzkumu, cesta od informovanosti k aktivní participaci může být dlouhá a trnitá. Dobrovolnictví má současným mladým lidem v České republice co nabídnout. Z jejich vlastního pohledu je na něm nejvíce láká zisk nových vědomostí a zkušeností. I v tom se může projevit odlišnost porevoluční generace oproti generacím předcházejícím. Mám-li dobrovolničit, musí mi to dát více než jen dobrý pocit. Musí mne to vybavit zkušenostmi, které mohou zvýšit moji cenu na dravém trhu práce.

A právě zde spatřujeme příležitost neziskových organizací. Mladí lidé je nevnímají jako špatné nebo nesmyslné. Spíše nevědí, proč by se do jejich činnosti měli zapojit. Z tohoto problému vedou dvě cesty – vytvořit z dobrovolnictví statusotvorný prvek, tak jako se tomu děje na Západě anebo nabídnout mladým takové formy dobrovolnictví, z nichž vycítí příležitost naučit se něčemu novému. Opravdové dovednosti, se kterými se zatím ve škole ani v praxi nesetkali.

Je nasnadě, že cesta druhá, výrazně napomůže nakročení na cestu první. Mladé středoškolské studenty je tedy potřeba zaktivizovat důkladněji - cílenými dobrovolnickými kampaněmi. Namísto jedné masivní, je pak lepší začít vícero různých, schopných pokrýt různé požadavky nezapojených mladých středoškoláků. Jedním z těchto typů cílení by měl být i důraz na lokalizaci. Studenti středních škol jsou poměrně vnímaví a citliví k lokálním otázkám. Vzhledem k typu jejich studia jim i vyhovuje místně blízká možnost zapojení.

6. Bibliografie

- Bauman, Z. 2002. *Tekutá modernita*. Praha: Mladá fronta.
- Bauman, Z. 2004. *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá fronta.
- Beck, U. 2004. *Riziková společnost: na cestě k nové moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Beck, U., E. Beck-Gernsheim. 2002. *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*, London: Sage Publications.
- Billis, D. 1989. „Unravelling the Metaphors.” Paper prepared for delivery at the International Voluntarism, Nongovernmental Organizations, and Public Policy, Jerusalem.
- Bolzano, B. 1951. *O pokroku a dobročinnosti*. Praha: Vyšehrad.
- Bourdieu, P. 1998. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.
- Bútora, M. 1990. „Vyzdvíhání alebo každodennost' pozitivnych deviantov.“ Pp 76-88 in M. Ač (et al.). *Lesk a bieda každodennosti*. Bratislava: Smena.
- Bútora, M., Z. Fialová. 1995. *Neziskový sektor a dobrovolníctvo na Slovensku*. Bratislava: Slovenská akademická informačná agentúra.
- Bútorová, Z. 2004. „Mimovládne organizácie a dobročinnosť vo svetle verejnej mienky.“ Pp. 145-182 in J. Majchrák, B. Strečanský, M. Bútora (eds.). *Keď lahostajnosť nie je odpoveď*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- Dawkins, R. 1998. *Sobecký gen*. Praha: Mladá fronta.
- Durning, A. 1989. „Action at the Grass Roots: Fighting Poverty and Environmental Decline.” Worldwatch Paper 88. Washington D.C.: Worldwatch Institute.
- Ehremberg, A. 1998. *La fatigue d'être soi. Dépression et société*. Paris.
- Evropský hospodářský a sociální výbor. 2006. *Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému Dobrovoľná činnosť, jej úloha v európskej spoločnosti a jej vplyv*. [online]. [28.6.2010]. Dostupné z: <<http://www.dobrovolnictvo.sk/?node=54>>.
- Evropský parlament. 2008. *Správa o prínose dobrovoľníckej práce pre hospodársku a sociálnu súdržnosť*. [online]. [28.6.2010]. Dostupné z: <www.dobrovolnictvo.sk/_subory/uznesnie_o_prinose_dobrovolnictva.pdf>.
- Fishbein, M., I. Ajzen. 1975. *Attitude intention and behaviour: An introduction to theory and research*. Reading, Mass: Addison-Wesley.
- Frič, P. 2001. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice*. Praha: AGNES, NROS.
- Hayesová, N. 1998. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál.
- Hladká, M., T. Šinkyříková. 2009. *Dárcovství v očích veřejnosti*. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru.
- ICN, o.p.s. 2001. *Dobrovolníci v neziskových organizacích*. Praha. [online]. [28.6.2010]. Dostupné z: <<http://neziskovky.cz/cz/neziskovky-cz/30-dni/historie-kampane/archiv-2002/2458.html>>.
- Kaldor, M. 2003. *Global civil society: an answer to war*. Cambridge: Polity Press.
- Katrňák, T. 2004. *Odsouzení k manuální práci*. Praha: Sociologické nakladatelství.

- Keller, J., F. Gál, P. Frič. 1996. *Hodnoty pro budoucnost*. Praha: G plus G.
- Kouřil, V. 2007. „Věci mají růst, ne mizet do ztracena.(rozhovor s Otakarem Leiským)“ *Sedmá generace* (online), ročník 16., (č. 3). Poslední revize 30.11.2010. Dostupné z <http://www.sedmagenerace.cz/index.php?art=clanek&id=288>
- Librová, H. 1988. *Láska ke krajině?* Brno: Blok.
- Librová, H. 2003. *Vlažní a váhaví: (kapitoly o ekologickém luxusu*. Brno: Doplněk.
- Luhmann, N. 1984. *Soziale Systeme. Grundriß einer allgemeinen Theorie*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Plamínek, J. 1993. „Postoje veřejnosti k životnímu prostředí“ in Nováček, P., J. Vavroušek. *Lidské hodnoty a trvale udržitelný způsob života: Sborník přednášek*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého Olomouc.
- Putnam, R. D. 1995. „Bowling alone. America's Declining Social Capital.“ *Journal of Democracy* 6 (1): 65-78.
- Ridley, M. 2000. *Původ ctnosti*. Praha: Portál.
- Ryšavý, D. 1999. „Důvěra. Bludný kruh či světelné zítřky?.“ *Sociální studia* 4: 115–130.
- Salamon, L. M. 2000. „Globálna revolúcia v združovaní.“ Pp. 11-26 in J. Barát (et al.). *Čítanka pre pokročilé neziskové organizácie*. Bratislava: Centrum prevencie a riešenie konfliktov.
- Skovajsa, M. 2010. *Občanský sektor: Organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál.
- Smith, B. H. 1990. *More Than Altruism: The politics of private Foreign Aid*. Princeton: Princeton University Press.
- STEM. 2004. *Občanská společnost 2004. Závěrečná zpráva z reprezentativního šetření v rámci projektu CIVICUS Civil Society Index - Index občanské společnosti*. Praha: Nadace rozvoje občanské společnosti.
- Thompson, A. 1992. „The Nonprofit sector in Latin America.“ Paper delivered at the Third International Research Conference on the Nonprofit Sector, Indianapolis.
- Tošner, J., O. Sozanská. 2002. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál.
- Uslaner, E. M. 2002. *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Uslaner, E. M. 2003. „Trust and Civic Engagement in East and West.“ Pp 81-94 in G. Badescu, E. M. Uslaner (eds.). *Social Capital and the Transition to Democracy*. London: Routledge.
- Vaněk, M. 2002. „Zelené mládí.“ In Vaněk, M. (ed.). 2002. *Ostrůvky svobody: kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, s.237-256.
- Vašečka, M. 2004. „Občianska spoločnosť v teoretickej perspektíve.“ Pp 37-58 in J. Majchrák, B. Strečanský, M. Bútora (eds.). *Keď lahostajnosť nie je odpoveď*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- Večeřa, M. 1993. *Sociální stát: východiska a přístupy*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Weber, M. 1997. *Autorita, etika a společnost*. Praha: Mladá fronta.

Zajoncová, D. 2003. Tis – *Svaz pro ochranu přírody, krajiny a lidí. Dobrovolná ochrana přírody v období totality*. Oborová práce. Brno: Masarykova univerzita.

7. Přílohy

7.1. Příloha 1

„Mladí lidé a dobrovolnictví v oblasti péče o přírodu a kulturní dědictví České republiky“

Jméno tazatele:

ID:

Název akce:

ÚKOLY TAZATELE:

Nyní Vám bude předložen seznam úkolů, které byste měl/a provést v zájmu zdárného průběhu šetření. Doporučujeme si jednotlivé kroky průběžně odškrtnávat, aby nedošlo k vynechání žádného z nich.

1. zkontrolujte, zda-li máte vše co potřebujete: dotazník (nevyplněný); 2 ks propisovacích tužek (píšicích); 4 ks pastelky – žlutá, červená, modrá, zelená (ořezaných); 2 ks psacích podložek; 3 ks karet pro respondenta; arch na zaznačení e-mailu, v případě zájmu respondenta o výsledky ☐
2. dobře se seznámte s obsahem dotazníku, abyste se neztráceli a nezakoktávali ☐
3. dobře se seznámte s formou administrace dotazníku – vzor je na druhé straně úvodního listu ☐
4. vyplňte „Jméno tazatele“ - v horní části této strany ☐
5. vyplňte „Název akce“ – v horní části této strany ☐
6. vyplňte číslo dotazníku „ID“ od „1“ do „X“, dle počtu respondentů na jedné konkrétní akci – v horní části této strany a potom na každé další straně v záhlaví (to kdyby došlo k oddělení listů) ☐
7. vezměte si pastelky a na „kartách II.-III.“ nachystaných pro respondenta vybarvěte u otázek „7.1., 9., 10., 11. 11.1., 11.2., 11.3., 11.4.“ jednotlivá políčka nabízených možností odpovědi v tomto pořadí: 1 – žlutě; 2 – červeně; 3 – modře; 4 – zeleně (vybarvují se čtverečky před číslem) ☐
8. důkladně si prostudujte „pokyny pro tazatele“ uvedené ve spodní části této strany ☐
9. nyní jste nachystáni a můžete přistoupit k samotnému dotazování ☐
10. po skončení dotazování „přepište“ údaje z karet vyplněné respondentem do dotazníku ☐
11. na poslední straně dotazníku stvrďte svým podpisem čestné prohlášení tazatele ☐
12. nepoškozený dotazník odevzdejte co nejdříve organizátorům výzkumu ☐

POKYNY PRO TAZATELE: v dotazníku se setkáte s různými styly písma:

- *kurzíva* – tento text čtete respondentovi, jedná se o navázání kontaktu, uvedení do děje
- **tučně** – takto je označen text samotné otázky - otázky čtete v přesném znění; žádná slova nepřidáváme ani neubíráme; smysl otázky respondentovi nevysvětlujeme
- **POKYN** – text označený tímto heslem respondentovi nečteme; slouží tazateli, aby se jím řídil
- do kategorie pokynů spadá také podtržený text psaný kurzívou – platí pro něj stejné podmínky jako pro text označený heslem „pokyn“
- tazatel vyplňuje dotazník pouze s jedním respondentem; u tohoto vyplňování by neměly být přítomny žádné další osoby
- pokud nebude uvedeno jinak, vyberte vždy pouze jednu z nabízených odpovědí
- volbu respondenta zaznačte proškrtnutím příslušného čtverečku
- případnou opravu lze provést začerněním čtverečku a opětovným zaškrtnutím jiné možnosti
- pokud nebude uvedeno jinak, možnosti respondentovi nepředčítáme
- u rozšiřujících otázek sledujte směřování šipek
- ve chvíli, kdy se otázky dotazují „na něco v okolí“ a respondent váhá, specifikujte to tak, že máme na mysli oblast, kde respondent tráví převážnou nebo pro něj významnou část svého času (bydliště / přechodné bydliště / město, kde studuje / ve velkých městech městská část)

VZOR: ☐ 1 – ano, souhlasím → → → → otázka č. xy
☒ 2 – ne, nesouhlasím
↓
Přejděte rovnou k otázce č. ab.

ŘEŠENÍ: Odpověď respondenta byla „ne, nesouhlasím“, tak potom pokračujete vyplňováním otázky č. „ab“ a otázky č. „xy“ si vůbec nevšímate.

VZOR: **Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s následujícími výroky?**
Zaznačte křížek do škály dle míry Vašeho souhlasu či nesouhlasu.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ Rozhodně nesouhlasím

ŘEŠENÍ: Respondent se rozhoduje, ke které variantě („rozhodně souhlasím“ / „rozhodně nesouhlasím“) a v jaké míře se na šestibodové škále přiklání.

VZOR: **Jak by podle Vaší představy měla vypadat ideální dobrovolnická akce?**
Vybarvěte příslušný počet políček dle preference zastoupení jednotlivých položek v programu dobrovolnické akce.

- ☐ „žlutě vybarvený čtvereček“ 1 – práce
- ☐ „červeně vybarvený čtvereček“ 2 – zábava
- ☐ „modře vybarvený čtvereček“ 3 – vzdělání
- ☐ „zeleně vybarvený čtvereček“ 4 – sport

ž	ž	ž	ž	ž	ž	č	č	č	č	č	č	m	m	z	z	z	z	z	z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

ŘEŠENÍ: Respondent zaznačil „6 políček žlutě“; „5 políček červeně“; „2 políčka modře“; „7 políček zeleně“, což reprezentuje podíl zastoupení jednotlivých položek v programu.

ZAČÁTEK DOTAZNÍKU

Ahoj,

předně bychom Ti rádi poděkovali za ochotu k vyplnění tohoto dotazníku. Neboj se, samotné vyplňování by nemělo trvat déle než 40 minut. Tento dotazník je součástí výzkumu, který se týká vztahu mladých lidí v České republice k dobrovolnickým aktivitám zaměřeným na péči o přírodní a kulturní dědictví. Realizátorem výzkumu je Hnutí Brontosaurus. Výsledky šetření by měly vést jak ke zmapování zkoumaného fenoménu dobrovolnických aktivit, tak i ke zkvalitnění dobrovolně pracovních akcí, které Hnutí Brontosaurus pořádá.

V České republice působí v dnešní době celá řada neziskových organizací. Ty se snaží být nezávislé na státu a jejich cílem není vydělávání peněz. Mnohé z nich, se - podobně jako hnutí Brontosaurus - zabývají problematikou životního prostředí. Nejde jim pouze o ochranu přírody, ale také o zachování kulturních památek. Často při své práci využívají pomoci dobrovolníků, kteří jim bez nároku na finanční odměnu poskytují svůj čas a své schopnosti. Nás by teď zajímalo, zda ...

POKYN: Na text navažte zněním otázky č. 1.

☐ 1 – ano, znám → → → → → → → → →
☐ 2 – ne, neznám

Přejděte rovnou k otázce č. 2.

☐ 1 – ne, nevzpomínám si
☐ 2 – ano, mohu jej napsat → **Vypište jej tedy do předpřipraveného řádku.** *V případě známosti většího počtu organizací uveď tu organizaci, která je Tobě osobně bližší.*

☐ 1 – z televize
☐ 2 – z rádia
☐ 3 – z tisku
☐ 4 – z internetu
☐ 5 – ze školy
☐ 6 – z odborných přednášek
☐ 7 – z jejich akcí pro veřejnost
☐ 8 – od svých kamarádů a známých
☐ 9 – jiným způsobem; napište jakým:

☐ 1 – zcela pozitivně
☐ 2 – spíše pozitivně
☐ 3 – spíše negativně
☐ 4 – zcela negativně
☐ 5 - nevím

☐ 1 – sleduji její činnost

☐ 2 – mám tam kamarády a známé

☐ 3 – účastním se jejich akcí

☐ 4 – podpořil/a jsem ji dobrovolnou prací

☐ 5 – finančně jsem ji podpořil/a

☐ 6 – jsem jejím zaměstnancem

☐ 7 – nemám s ní nic společného

☐ 8 – něco jiného; vypište co:

☐ 1 – ano, působí
☐ 2 – ne, nepůsobí
☐ 3 - nevím

POKYN: Na text navažte zněním otázky č. 2.

V případě, že respondent uvedl organizaci s celostátní působností, přejděte rovnou k otázce č. 3.1.

☐ 1 – sleduji její činnost

☐ 2 – mám tam kamarády a známé

☐ 3 – účastním se jejich akcí

☐ 4 – podpořil/a jsem ji dobrovolnou prací

☐ 5 – finančně jsem ji podpořil/a

☐ 6 – jsem jejím zaměstnancem

☐ 7 – nemám s ní nic společného

☐ 8 – něco jiného; napište co:

POKYN: ; V případě, že respondent uvedl dvě různé organizace (celostátní i lokální), tak jej vyzvěte k odpovědi na otázku č. 3.
V případě, že respondent uvedl pouze organizaci s lokální působností (otázka č. 2.) → Přejděte rovnou k otázce č. 3.1.

3. **Vyber si z těchto dvou organizací = tazatel řekne názvy organizací, které respondent uvedl = , která je Tobě osobně bližší. V případě váhání uveď tu, v níž by ses při zájmu těchto organizací o Tvou práci nechal zaměstnat.**

- ☐ 1 – organizace s celorepublikovou působností
☐ 2 – organizace s lokální působností

V následujících dvou otázkách se vyjadřuj k organizaci, kterou jsi nyní zvolil/a.

3.1. **Byla tato organizace někdy přítomna na akci pro širokou veřejnost (hudební festivaly, dny Země, městské slavnosti, ...) na níž by měla prostor prezentovat svou činnost?**

- ☐ 1 – ano, byla přítomna → → → → →
☐ 2 – nejsem si toho vědom/a

↓
↓
↓
↓
↓
↓
↓

POKYN:

Přejděte rovnou k otázce č. 4.

3.1.1. **Ty osobně jsi se této akce účastnil/a?**

- ☐ 1 – ne, neúčastnil/a → Přejděte k ot.4.
☐ 2 – ano, účastnil/a

↓

3.1.2. **Jak bys tuto akci hodnotil/a?**

Přečtěte nabídku možných odpovědí!

- ☐ 1 – velmi zajímavá
☐ 2 – spíše zajímavá
☐ 3 – spíše nezajímavá
☐ 4 – zcela nezajímavá
☐ 5 – nevím

POKYN: Na otázku č. 4. se nedotazujeme v případě, že respondent uvedl u jedné z organizací (otázka č. 1. nebo č. 2 – nebo tu kterou zvolil za bližší), že je zaměstnancem organizace nebo, že ji podpořil dobrovolnickou prací.

4. **Myslíš si, že je možné se zapojit do činnosti této organizace?**

- ☐ 1 – ano, myslím, že je to možné → →
☐ 2 – nevím → Přejděte k otázce č. 5.
☐ 3 – nezajímalo mě to → Přejděte k ot.5.
☐ 4 – ne, myslím, že to není možné

↓

4.3. **Dokázal/a bys určit aspekty, které tomuto zapojení do činnosti brání?**

Můžeš zaznačit více možností

Přečtěte postupně nabídku odpovědí!

- ☐ 1 – nevím
☐ 2 – organizace je příliš profesionální
☐ 3 – překážkou je můj nízký věk
☐ 4 – jiný aspekt; vypište jaký:

4.1. **Ty osobně jsi se do její činnosti zapojil/a?**

- ☐ 1 – ano, zapojil/a → Přejděte k ot.5.
☐ 2 – ne, nezapojil/a

↓

4.2. **Dokázal/a bys určit aspekty, které tomuto zapojení do činnosti zabránily? Můžeš zaznačit více možností**

Přečtěte postupně nabídku odpovědí!

- ☐ 1 – mám málo času
☐ 2 – nemám dostatek zkušeností
☐ 3 – organizace je příliš profesionální
☐ 4 – nikdo mě neoslovil
☐ 5 – nevím
☐ 6 – jiný aspekt; vypište jaký:

5. Většina organizací se snaží nějakým způsobem prezentovat svou činnost na veřejnosti. Mnohdy jsou k tomu využívány nejrůznější typy akcí (např. jarmareční trhy, městské slavnosti, dny Země, hudební festivaly, atd.). Možná jsi se v minulosti podobné akce účastnil/a. Nás by teď zajímalo, jak by taková akce měla vypadat, aby ses jí Ty sám/a zúčastnil/a..

POKYN: Předložte kartu I.

Co (by) Tě na takovou akci přilákalo? Máme na mysli akci pro širokou veřejnost (hudební festivaly, dny Země, městské slavnosti, ...) na niž by měla organizace možnost prezentovat svou činnost. Zaznač na škále políčko, podle preference, ke které ze dvou variant („vůbec neláká“ / „velmi láká“) se u jednotlivých položek přikláníš.
Dej pozor na to, co která strana škály reprezentuje!

5.1. zábavně doprovodný program (např. koncerty, divadla, doprovodný program pro děti):

vůbec neláká 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ velmi láká

5.2. odborně vzdělávací program (např. přednášky, workshopy):

vůbec neláká 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ velmi láká

5.3. možnost získat propagační materiály a informace přímo na místě od organizace:

vůbec neláká 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ velmi láká

5.4. účast kamarádů a známých:

vůbec neláká 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ velmi láká

5.5. něco jiného:

vypiš co: _____

.....

Ted' plynule přejděme k otázkám, které se Tě budou dotazovat na souhlas či nesouhlas s výroky, které se vyjadřují ke třem tématům: kulturní památky; příroda; dobrovolnická činnost.

6. Do jaké míry souhlasíš nebo nesouhlasíš s následujícími výroky?

Zaznač křížek do škály dle míry Tvého souhlasu či nesouhlasu.

Dej pozor na to, co která strana škály reprezentuje!

Kulturní památky

- 6.1.** Má smysl vynakládat prostředky na opravy kostelů a církevních památek i v oblastech, kde je malý počet věřících a tyto stavby tak neslouží svému původnímu účelu.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

- 6.2** Člověk by měl znát minulost kraje, z něhož pochází.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

6.3. Požadavky památkářů při opravách historických objektů bývají přehnané a často zbytečně zvyšují cenu rekonstrukcí.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

6.4. Moderní přestavby historických budov považuji za přirozené. Stejně jako například gotické stavby ustoupily renesančním nebo barokním, měly by dnes staré a jinak nevyužitelné historické objekty uvolnit místo moderním budovám. Architektura by měla především naplňovat potřeby současných lidí.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

POKYN: *Sdělte respondentovi, ať otočí kartu I.*

Příroda

6.5. Příroda je tady především pro člověka. Pokud by stála příroda v cestě lidskému rozvoji (např. stavba dálnice), má být upřednostněn lidský rozvoj.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

6.6. Pokud chceme zlepšovat stav životního prostředí, musí nejprve každý začít sám u sebe.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

6.7. Dopady lidské činnosti na stav životního prostředí bývají často přeceňovány.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

6.8. Má smysl chránit biodiverzitu (pestrost rostlinných a živočišných druhů) a to i přesto, že z ní člověk nemusí mít přímý užitek a musí do této činnosti investovat finanční prostředky a energii.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

Dobrovolnická činnost

6.9. Dobrovolnictví pro životní prostředí v dnešní době ztrácí smysl. Pokud by člověk svůj čas investoval do vydělávání peněz a ty poté věnoval na podporu životního prostředí, byla by jeho forma pomoci efektivnější.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

6.10. Využívání dobrovolnické práce je možnost, jak se dají ušetřit finanční prostředky, které lze vynaložit v jiných oblastech. Třeba tam, kde dobrovolnická práce nepřichází v úvahu.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

6.11. Lidé, kteří dobrovolně a zadarmo pracují jsou druhým k smíchu.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

6.12. V případě, že něco děláme bez nároku na finanční odměnu, budeme se o výsledky své práce zajímat i po jejím skončení. V tom může být spatřován rozdíl mezi prací dobrovolnickou a prací placenou.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

Na tyto tři tematické okruhy nyní navážeme konkrétními otázkami vztahujícími se k dobrovolnické činnosti.

7. Pracoval/a jsi někdy dobrovolně (bez nároku na finanční odměnu) pro nějakou organizaci, mimo akce Hnutí Brontosaurus (a)? = v případě, že respondent uvedl alespoň u jedné z organizací (otázky č. 1. nebo č. 2., že podpořil tuto organizaci dobrovolnickou prací, tak název této organizace zmíníme také =

- ☐ 1 – ano, pracoval/a
☐ 2 – ne, nepracoval/a

→ →

7.1. Ve které oblasti tato organizace působila? *Můžeš zaznačit více možností. Přečtěte **postupně** nabídku odpovědí!*

↓
↓
↓
↓
↓

- ☐ 1 – sociální služby (práce se seniory)
☐ 2 – pedagogika (práce s dětmi)
☐ 3 – problematika životního prostředí
☐ 4 – sport (vedení družstev)
☐ 5 – dobrovolný hasičský sbor
☐ 6 - nevím
☐ 7 – jiná oblast; vypište jaká:

POKYN:

Přejděte rovnou k otázce č. 7.2.

V další části dotazníku bude následovat sada otázek, které budou vyžadovat z Tvé strany trochu zvýšené aktivity a také kousek kreativity. Víme, že se jedná o náročnější styl vyplňování, ale jeho výsledky jsou pro nás o to cennější. Nenech se tedy při jejich zodpovídání stresovat časem.

POKYN: Předložte kartu II.

7.2. Co Tě obecně motivuje k rozhodnutí dobrovolně pracovat?

Vybarvi příslušný počet políček dle preference zastoupení jednotlivých položek, které hrají roli při Tvém rozhodování dobrovolně pracovat.

NÁPOVĚDA: - počet políček: 20

- v případě rovnoměrné preference všech položek, připadá na jednu 5 políček
- ve vybarvování nemusíš postupovat popořadě; barvy se mohou střídát
- může se přemalovávat; musíš vyplnit všechna políčka
- jednotlivá políčka se nesmějí púlit; nemusíš použít všechny barvy

počet políček: ☐ 1 – přijde mi to jako smysluplné trávení volného času

počet políček: ☐ 2 – získání nových zkušeností a dovedností uplatnitelných v praxi

počet políček: ☐ 3 – věřím myšlence, kterou organizace propaguje a proto ji chci pomáhat

počet políček: ☐ 4 – zvědavost, touha poznávat nová místa a nové lidi, snaha vystoupit z každodennosti

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

Organizace Hnutí Brontosaurus nabízí možnost dobrovolnických aktivit v rámci svých akcí. Pokud se dále v dotazníku vyskytuje termín „akce“, je třeba za ním vidět dlouhodobé letní tábory nebo tzv. „víkendovky“.

Ty jsi se na jedné z takových akcí ocitnul/a a dále se tedy náš rozhovor bude odvíjet tímto směrem.

POKYN: ; U otázek č. 8. a č. 8.2. se snažte s respondentem dospět až k úplně prvotnímu impulsu - zdroji informací.

8. Vzpomněl/a by sis, jakým způsobem jsi se vůbec poprvé dozvěděl/a o Hnutí Brontosaurus? Dokázal/a bys to blíže specifikovat?

☐ 1 – od kamarádů a známých	_____
☐ 2 – od organizátora „brontárny“	_____
☐ 3 – od někoho jiného	_____
☐ 4 – z médií	_____
☐ 5 – z internetu	_____
☐ 6 – z propagačních materiálů	_____
☐ 7 – jiným způsobem	_____

8.1. Víš o tom, že by v okolí Tvého bydliště působil nějaký základní člunek Hnutí Brontosaurus?

Přečtěte nabídku možných odpovědí!

☐ 1 – ano, vím o tom, působí, ale nejsem s ním v kontaktu
☐ 2 – ano, vím o tom, působí, a jezdím s nimi na akce
☐ 3 – ne, nevím o tom nepůsobí

8.2. Vzpomněl/a by sis, jakým způsobem jsi se dozvěděl/a přímo o této konkrétní pracovní dobrovolnické akci? Dokázal/a bys to blíže specifikovat?

☐ 1 – od kamarádů a známých	_____
☐ 2 – od organizátora „brontárny“	_____
☐ 3 – od někoho jiného	_____
☐ 4 – z médií	_____
☐ 5 – z internetu	_____
☐ 6 – z propagačních materiálů	_____
☐ 7 – jiným způsobem	_____

8.3. Pokolikrát jsi s Hnutím Brontosaurus na akci?

☐ 1 – úplně poprvé
☐ 2 – podruhé nebo potřetí
☐ 3 – počtvrté nebo pomnohokrát

POKYN: Sdělte respondentovi, ať se vrátí ke kartě II.

9. Co Tě motivovalo k rozhodnutí účastnit se právě této pracovní dobrovolnické akce?

Vybarvi příslušný počet políček dle preference zastoupení jednotlivých položek, které hrály roli při Tvém rozhodování o účasti právě na této pracovně dobrovolnické akci.

počet políček: ☐ 1 – zážitkový program

počet políček:	2	2 – lokalita (oblast, kde akce probíhá)
----------------	--------------------------------	---

počet políček: 3 – druh práce

počet políček: ☐ 4 – setkání s lidmi (organizátoři, kamarádi, hledání partnera, partnerky)

Organizátoři akcí Hnutí Brontosaurus stojí vždy před dilematem, do jaké míry mají představit nebo naopak zastříit tajemstvím program akcí na propagačních materiálech - plakátech, pozvánkách na webu.

9.1. Ke které variantě by ses přikláněl/a Ty osobně?

Zaznač křížek do škály dle Tvých sympatií k jedné či druhé variantě.

Dej pozor na to, co která strana škály reprezentuje!

1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐

10□

11□

1

Je znám pouze název akce;
místo a čas setkání.

Je znám detailní program akce s přesným časovým harmonogramem všech aktivit.

POKYN: *Sdělte respondentovi, ať otočí kartu II.*

10. Co jsi očekával/a od pracovní dobrovolnické akce před samotnou účastí?

Vybarvi příslušný počet políček dle preference zastoupení jednotlivých položek, které reprezentují Tvá očekávání od pracovně dobrovolnické akce.

počet políček: ☐ 1 – seznámení se s novými lidmi

počet políček:	2 – získání nevšedních zážitků
----------------	--------------------------------

počet políček: 3 – získání uspokojivého pocitu z vykonané práce

počet políček:	4 – získání nových vědomostí a zkušeností
----------------	---

POKYN: V případě, že respondent nevyužil ke specifikaci svých očekávání všech barev (možností), nemusí na tuto variantu reprezentující danou barvu (možnost) nyní odpovídat.

10.1. Naplnila se tato očekávání? *Zaznač na škále políčko, podle preference, ke které ze dvou variant („vůbec se nenaplnila“ / „zcela se naplnila“) se u jednotlivých položek přikláníš. Dej pozor na to, co která strana škály reprezentuje!*

10.1.1. seznámení se s novými lidmi:

vůbec se nenaplnila 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ zcela se naplnila

10.1.2. získání nevšedních zážitků:

vůbec se nenaplnila 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ zcela se naplnila

10.1.3. získání uspokojivého pocitu z vykonané práce:

vůbec se nenaplnila 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ zcela se naplnila

10.1.4. získání nových vědomostí a zkušeností:

vůbec se nenaplnila 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ zcela se naplnila

10.2. Když to tedy celé zhodnotíš, jel/a bys na podobnou akci znovu?

- ☐ 1 – ano, jel/a bych znovu → → →
☐ 2 – ne, nejel/a bych znovu

↓

10.2.4. Dokázal/a bys určit důvody Tvého nezájmu? *Můžeš zaznačit více možností. Přečtěte **postupně** nabídku odpovědí!*

- ☐ 1 – zklamání z akce je příliš velké
☐ 2 – akce tohoto typu mi již nemají co nabídnout
☐ 3 – v budoucnosti nebudu mít tolik času, abych se mohl/a akci účastnit
☐ 4 – nevím
☐ 5 – jiný důvod; vypište jaký:

10.2.1. Uvažoval/a jsi o možnosti zapojit se do organizování akcí pořádaných Hnutím Brontosaurus?

- ☐ 1 – ne, neuvažoval/a → Přejděte k ot. 11
☐ 2 – ano, uvažoval/a

↓

10.2.2. A stal/a jsi se po této úvaze organizátorem?

- ☐ 1 – ano, stal/a → Přejděte k ot. č. 11.
☐ 2 – ne, nestal/a

↓

10.2.3. Dokázal/a bys určit důvody proč se tomu tak nestalo? *Můžeš zaznačit více možností. Přečtěte **postupně** nabídku odpovědí!*

- ☐ 1 – ztratil/a jsem o to zájem
☐ 2 – nemám dostatek zkušeností
☐ 3 – nemám dostatek času
☐ 4 – je s tím spojena velká zodpovědnost
☐ 5 – žádný organizátor mě to nenabídl
☐ 6 – nevím
☐ 7 – jiný důvod; vypište jaký:

Postupně jsme se spolu v debatě o akcích probrali tématy, jak jsi se o akci dozvěděl/a, co Tě motivovalo k účasti, co jsi od účasti očekával/a a teď by nás zajímalo, jak si Ty osobně představuješ takovou ideální akci. Chceme znát Tvůj názor - to co by se Ti na takové ideální akci nejvíce líbilo.

POKYN: Předložte kartu III.

11. Jak by podle Tvé představy měla vypadat ideální pracovní dobrovolnická akce?

Vybarvi příslušný počet políček dle preference zastoupení jednotlivých položek v programu ideální pracovní dobrovolnické akce.

- počet políček:* ☐ 1 – práce
počet políček: ☐ 2 – workshopy / dílny (hudební, rukodělné, dram., tan., intelekt. tvořivé)
počet políček: ☐ 3 – vzdělávání (přednášky, exkurze, besedy, promítání, ...)
počet políček: ☐ 4 – hry

A teď přejděme k jednotlivým položkám konkrétně.

11.1. Jak by podle Tvé představy měla vypadat náplň práce na ideální pracovní dobrovolnické akci?

Vybarvi příslušný počet políček dle preference zastoupení jednotlivých položek v pracovním programu ideální pracovní dobrovolnické akce.

- počet políček:* ☐ 1 – práce pro zvířata (záchranné stanice pro zraněné dravce, záchrana obojživelníků)
počet políček: ☐ 2 – údržba přírodně cenných lokalit (např. kosení horských luk, ...)
počet políček: ☐ 3 – práce při opravách historických památek
počet políček: ☐ 4 – pomoc institucím zabývajících se problematikou životního prostředí (oprava naučných stezek, ekologická výchova)

11.2. Jak by podle Tvé představy měla vypadat náplň workshopů / dílen na ideální pracovní dobrovolnické akci?

Vybarvi příslušný počet políček dle preference zastoupení jednotlivých položek v zábavně-tvořivém programu ideální pracovní dobrovolnické akce.

- počet políček:* ☐ 1 – hudební
počet políček: ☐ 2 – rukodělné
počet políček: ☐ 3 – dramatické, taneční
počet políček: ☐ 4 – intelektuálně tvořivé

POKYN: Sdělte respondentovi, ať otočí kartu III.

11.3. Jak by podle Tvé představy měla vypadat náplň vzdělávání na ideální pracovní dobrovolnické akci?

Vybarvi příslušný počet políček dle preference zastoupení jednotlivých položek ve vzdělávacím programu ideální pracovní dobrovolnické akce.

- počet políček:* ☐ 1 – informace o lokalitě v níž akce probíhá
počet políček: ☐ 2 – vztah člověka a prostředí, alternativní životní styl
počet políček: ☐ 3 – ochrana přírody, vztahy k ekosystému
počet políček: ☐ 4 – památky a historie

- 11.4. Jak by podle Tvé představy měla vypadat náplň her na ideální pracovně dobrovolnické akci?**
Vybarvi příslušný počet políček dle preference zastoupení jednotlivých položek v herním programu ideální pracovně dobrovolnické akce.

počet políček: ☐ 1 – pohybové tradiční hry (fotbal, volejbal, ...)
 počet políček: ☐ 2 – pohybové netradiční hry (např. na pašeráky, četníky a zloděje, lakros)
 počet políček: ☐ 3 – nepohybové tradiční hry (slovní fotbal, šachy, pexeso, osadníci, ...)
 počet políček: ☐ 4 – nepohybové netradiční hry (simulační hry, psychohry, ...)

Pomalů se blížíme ke konci. Nakonec se Tě zeptáme na několik informací týkajících se Tvé osoby.

POKYN: Otázku č. 12 tazatel respondentovi nečte a vyplní ji sám!

- 12. Pohlaví respondenta?**

☐ 1 – muž
☐ 2 – žena

- 13. Mohl/a bys nám prosím sdělit rok Tvého narození?**

Vepíše poslední dvojčíslí do předpřipraveného řádku.

19

- 14. V jak velké obci, dle počtu obyvatel bydlíš? V případě váhání nad odpovědí (například z důvodu trávení převážné části současného života ve velkém městě, ve kterém studuješ) odpověz dle subjektivní preference jednoho z míst.**

Pokud respondent není schopen sám určit a řekne jedno z velkých měst, orientujte se dle tabulky!

☐ 1 – menší jak 2000 obyvatel
☐ 2 – 2 000 – 4 999 obyvatel
☐ 3 – 5 000 – 9 999 obyvatel
☐ 4 – 10 000 – 19 999 obyvatel
☐ 5 – 20 000 – 49 999 obyvatel
☐ 6 – 50 000 – 99 999 obyvatel
☐ 7 – 100 000 – 499 999 obyvatel
☐ 8 – více než 500 000 obyvatel

Výpis největších měst ČR:

Praha	1 250 000 obyvatel
Brno	400 000 obyvatel
Ostrava	300 000 obyvatel
Plzeň	170 000 obyvatel
Olomouc	100 000 obyvatel
Liberec	100 000 obyvatel
Hradec králové	100 000 obyvatel

- 15. Ve kterém z krajů bydlíš? V případě subjektivní preference u předchozí otázky (č. 14) se touto volbou říd' i nyní.**

☐ 1 – hlavní město Praha
☐ 2 – Středočeský kraj
☐ 3 – Jihočeský kraj
☐ 4 – Plzeňský kraj
☐ 5 – Karlovarský kraj
☐ 6 – Ústecký kraj
☐ 7 – Liberecký kraj
☐ 8 – Královéhradecký kraj

☐ 9 – Pardubický kraj
☐ 10 – Vysočina
☐ 11 – Jihomoravský kraj
☐ 12 – Olomoucký kraj
☐ 13 – Zlínský kraj
☐ 14 – Moravskoslezský kraj
☐ 15 – zahraničí

- 16. Jaký typ střední školy studuješ, nebo jsi studoval?**

☐ 1 – gymnázium
☐ 2 – střední odbornou školu
☐ 3 – střední odborné učiliště

16.1. Účastnil/a jsi se někdy nějakých mimoškol. aktivit vyžadujících pravidelnou docházku (výtvarka, hudebka, Skaut, nějaký sport, ...)?

- ☐ 1 – ano, účastnil/a → → → →
☐ 2 – ne, neúčastnil/a

↓
↓
↓
↓
↓
↓
↓
↓

POKYN:

Přejděte rovnou k otázce č. 16.2.

16.2. Měl/a jsi někdy možnost se v rámci školy zapojit do projektu zabývajícího se problematikou životního prostředí?

- ☐ 1 – ano, měl/a → → → →
☐ 2 – ne, neměl/a

↓

POKYN:

Konec dotazníku!

16.1.1. O jaké aktivity se jednalo? Můžeš zvolit více možností.

Přečtěte postupně nabídku odpovědí!

- ☐ 1 – výtvarné kroužky (modeláři, keramika)
☐ 2 – hudební a dramatické kroužky
☐ 3 – sportovní oddíly
☐ 4 – pohybové aktivity (tanec, ...)
☐ 5 – dětsko-mládežnické oddíly (např. Skaut, Pionýr,...)
☐ 6 – aktivity spojené s vírou (např. schola, ministranti, příprava na biřmování a podobně)
☐ 7 – jiné; vypište jaké:

16.2.1. Zapojil/a jsi se do něj?

- ☐ 1 – ne, nezapojil/a
☐ 2 – ano, zapojil/a

KONEC DOTAZNÍKU

Tak, a to byla úplně poslední otázka. Děkuji moc za rozhovor, za Tvou ochotu a vstřícnost při vyplňování dotazníku. Pomůže nám to v zjišťování vztahu mladých lidí v České republice k dobrovolnickým aktivitám zaměřeným na péči o přírodní a kulturní dědictví.

V případě Tvého zájmu o výsledky šetření, nám můžeš zanechat svůj kontaktní e-mail, na nějž Ti bude závěrečná zpráva zaslána. Mělo by se tak stát v prosinci 2010.

Čestné prohlášení tazatele:

Prohlašuji, že toto je přesný záznam odpovědí respondenta. Dále pak stvrzuji svým podpisem, že údaje z karet, které respondent vyplňoval sám, byly přepsány do tohoto dotazníku (přesné zaznačení křížků na škálách + údaj o počtu vybarvených políček u jednotlivých položek – dal jsem dobrý pozor na to, co která barva reprezentuje).

V

Dne

.....
podpis

1.5. Působí tato organizace přímo v okolí Vašeho bydliště?

- ☐ 1 – ano, působí
☐ 2 – ne, nepůsobí
☐ 3 - nevím

1.6. Byla tato organizace někdy přítomna na akci pro širokou veřejnost (hudební festivaly, dny Země, městské slavnosti, ...) na níž by měla prostor prezentovat svou činnost?

- ☐ 1 – ano, byla přítomna → →
☐ 2 – nejsem si toho vědom/a

↓
↓
↓
↓
↓
↓
↓
↓

POKYN:

Přejděte rovnou k otázce č. 1.7.

1.6.1. Vy osobně jste se této akci účastnil/a?

- ☐ 1 – ne, neúčastnil/a → Přejděte k ot. 1.7
☐ 2 – ano, účastnil/a

↓

1.6.2. Jak byste tuto akci hodnotil/a?

- ☐ 1 – velmi zajímavá
☐ 2 – spíše zajímavá
☐ 3 – spíše nezajímavá
☐ 4 – zcela nezajímavá
☐ 5 - nevím

1.7. Myslíte si, že je možné se zapojit do činnosti této organizace?

- ☐ 1 – ano, myslím, že je to možné → →
☐ 2 – nevím → Přejděte k otázce č. 2.
☐ 3 – nezajímalo mě to → Přejděte k ot. 2.
☐ 4 – ne, myslím, že to není možné

↓

1.7.3. Dokázal/a byste určit aspekty, které tomuto zapojení do činnosti brání?
POKYN: Můžete zaznačit více možností.

- ☐ 1 – nevím
☐ 2 – organizace je příliš profesionální
☐ 3 – překážkou je můj nízký věk
☐ 4 – jiný aspekt; napište jaký:

1.7.1. Vy osobně jste se do její činnosti zapojil/a?

- ☐ 1 – ano, zapojil/a → Přejděte k ot. 2.
☐ 2 – ne, nezapojil/a

↓

1.7.2. Dokázal/a byste určit aspekty, které tomuto zapojení do činnosti zabránily?
POKYN: Můžete zaznačit více možností.

- ☐ 1 – mám málo času
☐ 2 – nemám dostatek zkušeností
☐ 3 – organizace je příliš profesionální
☐ 4 – nikdo mě neoslovil
☐ 5 - nevím
☐ 6 – jiný aspekt; napište jaký:

2. *Ted' plynule přejděme k otázkám, které se Vás budou dotazovat na souhlas či nesouhlas s výroky, které se vyjadřují ke třem tématům: kulturní památky; příroda; dobrovolnická činnost.*

Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s následujícími výroky?

POKYN: Zaznačte křížek do škály dle míry Vašeho souhlasu či nesouhlasu.

Dejte pozor na to, co která strana škály reprezentuje!

Kulturní památky

- 2.1. Má smysl vynakládat prostředky na opravy kostelů a církevních památek i v oblastech, kde je malý počet věřících a tyto stavby tak neslouží svému původnímu účelu.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

- 2.2 Člověk by měl znát minulost kraje, z něhož pochází.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

- 2.3. Požadavky památkářů při opravách historických objektů bývají přehnané a často zbytečně zvyšují cenu rekonstrukcí.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

- 2.4. Moderní přestavby historických budov považují za přirozené. Stejně jako například gotické stavby ustoupily renesančním nebo barokním, měly by dnes staré a jinak nevyužitelné historické objekty uvolnit místo moderním budovám. Architektura by měla především naplňovat potřeby současných lidí.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

Příroda

- 2.5.** Příroda je tady především pro člověka. Pokud by stála příroda v cestě lidskému rozvoji (např. stavba dálnice), má být upřednostněn lidský rozvoj.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

- 2.6.** Pokud chceme zlepšovat stav životního prostředí, musí nejprve každý začít sám u sebe.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

- 2.7.** Dopady lidské činnosti na stav životního prostředí bývají často přeceňovány.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

- 2.8.** Má smysl chránit biodiverzitu (pestrost rostlinných a živočišných druhů) a to i přesto, že z ní člověk nemusí mít přímý užitek a musí do této činnosti investovat finanční prostředky a energii.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

Dobrovolnická činnost

- 2.9.** Dobrovolnictví pro životní prostředí v dnešní době ztrácí smysl. Pokud by člověk svůj čas investoval do vydělávání peněz a ty poté věnoval na podporu životního prostředí, byla by jeho forma pomoci efektivnější.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

- 2.10.** Využívání dobrovolnické práce je možnost, jak se dají ušetřit finanční prostředky, které lze vynaložit v jiných oblastech. Třeba tam, kde dobrovolnická práce nepřichází v úvahu.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

- 2.11.** Lidé, kteří dobrovolně a zadarmo pracují jsou druhým k smíchu.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

- 2.12.** V případě, že něco děláme bez nároku na finanční odměnu, budeme se o výsledky své práce zajímat i po jejím skončení. V tom může být spatřován rozdíl mezi prací dobrovolnickou a prací placenou.

Rozhodně souhlasím 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ Rozhodně nesouhlasím

Na tyto tři tematické okruhy nyní navážeme konkrétními otázkami vztahujícími se k dobrovolnické činnosti.

3. Pracoval/a jste někdy dobrovolně (bez nároku na finanční odměnu) pro nějakou organizaci?

- ☐ 1 – ano, pracoval/a → → →
☐ 2 – ne, nepracoval/a

↓
↓
↓
↓
↓

POKYN:

Přejděte rovnou k otázce č. 5.

3.1. Ve které oblasti tato organizace působila?

POKYN: Můžete zaznačit více možností.

- ☐ 1 – sociální služby (práce se seniory)
☐ 2 – pedagogika (práce s dětmi)
☐ 3 – problematika životního prostředí
☐ 4 – sport (vedení družstev)
☐ 5 – dobrovolný hasičský sbor
☐ 6 – nevím
☐ 7 – jiná oblast; napište jaká:

4. Co Vás obecně motivuje k rozhodnutí dobrovolně pracovat (tzn. vykonávat veřejně prospěšnou činnost bez nároku na finanční odměnu) ?

POKYN:

Rozmyslete si jakou roli při Vašem rozhodování dobrovolně pracovat hrají jednotlivé položky uvedené níže. Ke každé z nich přiřaďte procentuální hodnotu (0-100), která vyjadřuje míru důležitosti jež pro Vás daná položka představuje.

NÁPOVĚDA:

- počet nabízených položek: 4
- v případě rovnoměrné preference všech položek, připadá na jednu 25 %
- u jednotlivých položek můžete klidně zapsat i krajní hodnoty 0 % nebo naopak 100 %
- součet všech čtyř hodnot musí dávat dohromady 100 %
- Vámi zvolené hodnoty vepište do rámečků před jednotlivé položky

	%	1 – přijde mi to jako smysluplné trávení volného času
	%	2 – získání nových zkušeností a dovedností uplatnitelných v praxi
	%	3 – věřím myšlence, kterou organizace propaguje a proto ji chci pomáhat
	%	4 – zvědavost, touha poznávat nová místa / nové lidi, snaha vystoupit z každodennosti

5. Prázdniny už jsou sice dávno za námi, ale zkuste na ně ještě zavzpomínat. Trávit se dají mnoha různými způsoby a činnostmi. Každému vyhovuje něco jiného. Stejně tak je tomu u jednotlivých členů party kamarádů, kterou Vám postupně představíme, a která Vás bude provázet další částí dotazníku

- ❖ Alena byla v červenci u moře s rodiči a celý srpen provandrovala s kámoškama.
- ❖ Mirkovi otec dohodil brigádu na stavbě, kde se dřel od rána do večera.
- ❖ Pepa je ve vatě, a tak si mohl dovolit trávit celé léto na bazéně a občas to proložit výletem na kole.
- ❖ Zuzka jela jako hlavní vedoucí na dětský tábor a potom, aby si odpočinula, odjela jako účastník na pracovní-dobrovolnický tábor.

Nás by teď zajímalo, jakým způsobem obvykle trávíte prázdniny Vy?

POKYN:

Ke každé z uvedených možností vepište číslo (počet týdnů), který dané aktivitě během prázdnin věnujete. Počítejte že prázdniny mají 8 týdnů.
Výsledek všech čísel dohromady musí dávat právě 8.

	týdnů	1 – cestování s rodiči / kamarády
	týdnů	2 – vydělávání peněz na brigádě
	týdnů	3 – trávení volného času v místě bydliště
	týdnů	4 – účast na táborech / letních zážitkových akcích
	týdnů	5 – jiným způsobem

Další školní rok utekl jako voda a prázdniny se nezadržitelně blížily. Chvilku to sice vypadalo, že bude Mirek muset dělat reparát z češtiny, ale nakonec to zvládl nějak uhrát. Zuzka přišla s návrhem, že by mohli všichni vyrazit na nějakou pracovní-prožitkovou dobrovolnickou akci, podobnou té, na jaké byla loni. Vysvětlila kamarádům, že na těchto akcích se určitou část dne pracuje (bez nároku na finanční odměnu) a zbytek času je věnován nejruznějším hrám a workshopům. Každého ovšem z internetové nabídky zaujalo něco trochu jiného a tak se nakonec ukázalo, že každý pojedje někam jinam.

- ❖ Alena má velmi **ráda zvířata**. Vybrala si tedy tábor, který probíhá v hřebčíně u Francovy Lhoty a práce se tam točí hlavně kolem koní.
- ❖ Mirek se zvířat bojí, ale má **rád přírodu**. Proto pojedje sázet stromy do Jeseníků.
- ❖ Pepu baví ale úplně něco jiného. Má **rád historii**. Druhým rokem dokonce šermuje a pravidelně jezdí na dřevěné bitvy. Pojedje tedy na tábor, na němž se bude opravovat hrad Lukov.
- ❖ Zuzka je **tvorivý člověk**. Rozhodla se pro akci, kde se bude vytvářet naučná historicko-přírodovědná stezka chráněným krajinným územím Kokořínska.

6. A co Vy, která z těchto variant je nejbližší Vám?

POKYN:

- pokud je Vám blízká právě jedna jediná varianta; označte ji křížkem
- pokud je Vám blízkých více variant; seřadte je dle osobních sympatií; čísla pořadí od „1“ do „x“ vepište do příslušných rámečků před jednotlivé varianty; do stanoveného pořadí nemusíte zahrnout všechny nabízené varianty
- pokud Vám není blízká žádná z variant; označte křížkem „žádná z variant“

- ☐ ALENA – práce pro zvířata
- ☐ MIREK – údržba přírodně cenných lokalit
- ☐ PEPA - práce při opravách historických památek
- ☐ ZUZKA - pomoc institucím zabývajících se problematikou životního prostředí
- ☐ osobně bych preferoval/a něco jiného; vypište co: _____
- ☐ žádná z variant mi není blízká

Po práci musí přijít zábava. I podle nabídky zážitkového programu si mohli naši kamarádi vybrat akci podle jejich gusta.

- ❖ Alena je výborná sportovkyně. Prošla mnoha sportovními kluby a **míčové sporty** jsou její život.
- ❖ Mirek se taky velice rád hýbe, ale ví, že fotbal nebo volejbal si s kamarády může zahrát i doma. Na táboře by se mu líbily trošku **netradiční hry**. I když přesně neví co od nich může čekat. Každopádně to bude něco nového. A to ho láká.
- ❖ Pepa už tak rád neběhá a daleko raději zasedne k nejruznějším **deskovým hrám**, které dokonale ovládá a zná.
- ❖ Zuzka hledala taky něco netradičního. A našla. Jeden tábor jí nabízel **hru, při níž se bude každý den simulovat nějaká situace**. Ráda hraje divadlo a tato možnost jí poskytne prostor se projevit.

7. A co Vy, která z těchto variant je nejbližší Vám?

POKYN:

- pokud je Vám blízká právě jedna jediná varianta; označte ji křížkem
- pokud je Vám blízkých více variant; seřadte je dle osobních sympatií; čísla pořadí od „1“ do „x“ vepište do příslušných rámečků před jednotlivé varianty; do stanoveného pořadí nemusíte zahrnout všechny nabízené varianty
- pokud Vám není blízká žádná z variant; označte křížkem „žádná z variant“

- ☐ ALENA – pohybové tradiční hry (fotbal, volejbal, ...)
- ☐ MIREK – pohybové netradiční hry (např. „Na pašeráky, četníky a zloděje“, lakros, ...)
- ☐ PEPA – nepohybové tradiční hry (slovní fotbal, šachy, pexeso, Osadníci z Katanu, ...)
- ☐ ZUZKA – nepohybové netradiční hry (simulační hry, psychohry, ...)
- ☐ osobně bych preferoval/a něco jiného; vypište co: _____
- ☐ žádná z variant mi není blízká

I když tábory probíhají v prázdninovém čase, přece jenom je někdy fajn dozvědět se něco nového. Něco, co po naší partě nebudou chtít hned další den z paměti memorovat, ale nad čím by bylo vhodné se i trochu zamyslet. Vytvořit si vlastní názor, pro jehož prezentaci a možnou obhajobu, jim bude poskytnut prostor v diskuzi.

- ❖ Alena se ráda dozví **vše o místě, kde se zrovna nachází**. Píše si blog, na němž pravidelně uveřejňuje informace o všech zajímavých místech, která navštívila.
- ❖ Mirek chce jít na vysokou na přírodovědu a je tedy rád za každou **informaci týkající se vztahů v přírodě** kolem něj.
- ❖ Pepu vždy lákaly dějiny. Je tedy rád, že se na jeho akci dozví **něco o památkách a historii**.
- ❖ Zuzku zajímá **alternativní životní styl**. Každý den doma cvičí jógu a ráda by se dozvěděla něco víc i třeba k tomu, jak se chovat šetrněji k přírodě.

8. A co Vy, která z těchto variant je nejbližší Vám?

POKYN:

- pokud je Vám blízká právě jedna jediná varianta; označte ji křížkem
- pokud je Vám blízkých více variant; seřadte je dle osobních sympatií; čísla pořadí od „1“ do „x“ vepište do příslušných rámečků před jednotlivé varianty; do stanoveného pořadí nemusíte zahrnout všechny nabízené varianty
- pokud Vám není blízká žádná z variant; označte křížkem „žádná z variant“

- ☐ ALENA – informace o lokalitě v níž akce probíhá
- ☐ MIREK – ochrana přírody a vztahy v ekosystému
- ☐ PEPA – památky a historie
- ☐ ZUZKA – vztah člověka a prostředí, alternativní životní styl
- ☐ osobně bych preferoval/a něco jiného; vypište co: _____
- ☐ žádná z variant mi není blízká

.....

Prázdniny skončily a naše parta se opět setkala ve škole. Hned jejich první hovor se okamžitě stočil k popisování zážitků a celkových dojmů, které si z táborů odvezli.

- ❖ Aleně se na táboře nejvíc líbilo, že potkala **spoustu nových kamarádů**, se kterými je dál v kontaktu.
- ❖ Mirkovi přišlo nejvíc super, jak se na konci tábora podíval na **nový les** vysázených stromků.
- ❖ Pepa se na opravě hradu **naučil míchat maltu** a spoustu dalších zednických dovedností. Možná je časem využije.
- ❖ Zuzce se nejvíc líbilo **okolí místa**, kde celá akce probíhala. Pevně doufá, že se tam ještě někdy podívá.

9. A co vy, která z těchto variant je nejbližší Vám?

POKYN:

- pokud je Vám blízká právě jedna jediná varianta; označte ji křížkem
- pokud je Vám blízkých více variant; seřadte je dle osobních sympatií; čísla pořadí od „1“ do „x“ vepište do příslušných rámečků před jednotlivé varianty; do stanoveného pořadí nemusíte zahrnout všechny nabízené varianty
- pokud Vám není blízká žádná z variant; označte křížkem „žádná z variant“

- ☐ ALENA – seznámení se s novými lidmi
- ☐ MIREK – získání uspokojivého pocitu z vykonané práce
- ☐ PEPA – získání nových vědomostí a zkušeností
- ☐ ZUZKA – lokalita (oblast, kde akce probíhá)
- ☐ osobně bych preferoval/a něco jiného; vypište co: _____
- ☐ žádná z variant mi není blízká

Pomalů se blížíme ke konci. Na závěr se Vás zeptáme na několik informací týkajících se Vaší osoby.

10. Jakého jste pohlaví?

- ☐ 1 – muž
☐ 2 – žena

11. Mohl/a byste nám sdělit rok Vašeho narození?

POKYN: Vepište poslední dvojčíslí do předpřipraveného řádku.

_____ 19 _____

12. Účastnil/a jste se někdy nějakých mimoškolních aktivit vyžadujících pravidelnou docházku (výtvarka, hudebka, Skaut, nějaký sport, ...)?

- ☐ 1 – ano, účastnil/a → → → →
☐ 2 – ne, neúčastnil/a

↓
↓
↓
↓
↓
↓
↓

12.1. O jaké aktivity se jednalo?

POKYN: Můžete zvolit více možností.

- ☐ 1 – výtvarné kroužky (modeláři, keramika)
☐ 2 – hudební a dramatické kroužky
☐ 3 – sportovní oddíly
☐ 4 – pohybové aktivity (tanec, ...)
☐ 5 – dětsko-mládežnické oddíly (např. Skaut, Pionýr,...)
☐ 6 – aktivity spojené s vírou (např. schola, ministranti, příprava na biřmování a podobně)
☐ 7 – jiné; vypište jaké: _____

POKYN:

Přejděte rovnou k otázce č. 13.

13. Měl/a jste někdy možnost se v rámci školy zapojit do projektu zabývajícího se problematikou životního prostředí?

- ☐ 1 – ano, měl/a → → → →
☐ 2 – ne, neměl/a

↓

13.1. Zapojil/a jste se do něj?

- ☐ 1 – ne, nezapojil/a
☐ 2 – ano, zapojil/a

POKYN: Konec dotazníku!

KONEC DOTAZNÍKU

Tak, a to byla úplně poslední otázka. Děkujeme moc za Vaši ochotu a vstřícnost při vyplňování dotazníku. Pomůže nám to v zjišťování vztahu mladých lidí v České republice k dobrovolnickým aktivitám zaměřeným na péči o přírodní a kulturní dědictví.

V případě Vašeho zájmu o výsledky šetření, nám můžete zanechat svůj kontaktní e-mail, na nějž Vám bude závěrečná zpráva zaslána. Mělo by se tak stát v prosinci 2010. Možnost pro zapsání na arch Vám bude poskytnuta na konci vyučovací hodiny námi pověřeným pracovníkem. Nemusíte se obávat jakéhokoli zneužití Vašich osobních údajů. Dotazník je zcela anonymní a e-mailová adresa zapsaná na samostatném archu papíru nebude nijak spojována s daty uvedenými v dotazníku a po odeslání závěrečné zprávy bude vymazána.

Ještě jednou mnohokrát děkujeme.